

Sociaal in een portfolio

Mieke van Tricht

Een ontwerponderzoek naar een manier om de sociaal-emotionele ontwikkeling weer te geven in een portfolio.

Mieke van Tricht

2214295

Utrecht: Cohort 2012

Marijke Reith

PGO

INHOUD

Samenvatting.....	3
Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling.	4
Hoofdstuk 2: Theoretisch kader.	8
Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie.	16
Hoofdstuk 4: Data-analyse.	22
Hoofdstuk 5: Conclusies en discussie	31
Hoofdstuk 6: Evaluatie en reflectie.....	42
Literatuurlijst	45
Bijlage 1: Visie rondom portfolio op de Jenaplaneet.....	46
Bijlage 2: Voorbeeld van vragenlijst	47

SAMENVATTING

Dit ontwerponderzoek is uitgevoerd op basisschool de Jenaplaneet te Alphen aan den Rijn. Met het ontwerponderzoek is een product ontworpen om de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen te kunnen volgen. Dit wordt wettelijk van de school verwacht en is één van de ambities van het team van de Jenaplaneet.

De onderzoeksvraag was als volgt:

‘Op welke manier kan de sociaal-emotionele ontwikkeling van een leerling op de Jenaplaneet worden weergegeven in een portfolio?’

Hierbij is als eerste de mening van leerlingen, ouders en leerkrachten gevraagd over de inhoud en vormgeving van het portfolio. Met de meningen van de respondenten zijn er in een focusgroep van acht teamleden (leerkrachten, directie en ib) keuzes gemaakt voor het uiteindelijke product. Het product is ontworpen en in de focusgroep geëvalueerd. Met deze evaluatie is dit onderzoek afgesloten en kan het product worden getest in de praktijk.

HOOFDSTUK 1: AANLEIDING EN PROBLEEMSTELLING.

De wereld om ons heen verandert. De samenleving zoals wij die kennen, is anders dan de samenleving van tientallen jaren geleden. Van de Wolf en Beukering (2009) geven aan dat wij de huidige leerlingen voorbereiden op een toekomst waarvan we niet weten hoe die er precies uit zal komen te zien. In de samenleving weten we dat het belangrijk is dat leerlingen sociale competenties bezitten. Als leerlingen zelfvertrouwen hebben, weerbaar en zelfstandig zijn, zullen ze in de toekomst verder komen. Met het huidige passend onderwijs is het mogelijk dat er meer leerlingen met minder ontwikkelde sociale competenties in de school komen. In Noorwegen gaan leerlingen met verschillende sociale competenties allemaal naar de gewone basisschool. (Meijer, Soriano & Watkins, 2003) In Nederland zullen er de komende jaren meer leerlingen in de groepen komen met verschillende sociale competenties. De school moet hier een antwoord op hebben.

Op de Jenaplaneet werken we volgens het jenaplanconcept. Dit concept is afkomstig van Peter Petersen uit Duitsland. Hij heeft het concept beschreven in 1926 voor een conferentie in Locarno. (Petersen, 1985) Het concept is in de jaren '50 door Suus Freudenthal-Lutter meegenomen naar Nederland. Een jenaplanschool werkt volgens twintig basisprincipes. Dit zijn de uitgangspunten voor een jenaplanschool. Onder andere in basisprincipe twee worden de sociale competenties van de leerlingen goed beschreven.

'Elk mens heeft het recht een eigen identiteit te ontwikkelen. Deze wordt zoveel mogelijk gekenmerkt door: zelfstandigheid, kritisch bewustzijn, creativiteit en gerichtheid op sociale rechtvaardigheid.' (Both, 1997)

Het werken volgens de basisprincipes zorgt ervoor dat er op een jenaplanschool veel wordt gedaan rondom de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen. Dat is een school wettelijk ook verplicht. De onderwijsinspectie heeft indicatoren rondom de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen opgesteld. (Inspectie van het onderwijs, 2012) Al enkele jaren geleden kreeg de Jenaplaneet van de inspectie als aandachtspunt dat er een beredeneerd aanbod is, maar dat de sociale ontwikkeling van de leerlingen niet voldoende wordt gevolgd. We zijn op zoek gegaan naar een manier van observeren die past bij ons als

jenaplanschool en als team. Met een expertisegroep van leerkrachten hebben we meerdere volgsystemen bekeken. Zo kwamen we erachter, dat wat wij wilden, niet op de markt was. We vinden het belangrijk om de leerlingen te observeren, maar we willen de leerlingen daarbij niet achtervolgen met lijstjes en punten. Het volgen van leerlingen vind ik belangrijk, ik wil echter geen lijst invullen waar vervolgens niets mee gedaan wordt. We hebben als expertisegroep het observatiesysteem in de ijskast gezet. We zijn wel in de groepsoverzichten en de overzichten per leerling beter gaan noteren wat we op het gebied van sociaal-emotionele ondersteuning doen. In de twee jaar waarin in de opleiding heb gevolgd, heb ik veel geleerd over de sociaal-emotionele ontwikkeling. Mijn doel was om mijn intuïtie te kunnen staven vanuit de theorie.

In het schooljaar 2012-2013 zijn we ons gaan oriënteren op een nieuwe methode voor sociaal-emotionele ontwikkeling. De vraag om de kinderen te volgen kwam hierbij weer naar boven. De keuze voor de 'methode' was snel gemaakt. Na een studiedag hebben we als team besloten om aan de slag te gaan met de methode 'Goed voor mekaar, de vreedzame jenaplanschool'. Daarmee was echter het probleem van het volgen van de leerling nog niet opgelost. Na de vraag te hebben neergelegd bij onze begeleider van de nieuwe methode, kwam hij met het idee om de ontwikkeling van de leerlingen weer te geven in het portfolio. Bij het werken met een portfolio kunnen we ons aan basisprincipe negentien houden:

'In de school vinden gedrags-en prestatiebeoordeling van een kind zoveel mogelijk plaats vanuit de eigen ontwikkelingsgeschiedenis van dat kind en in samenspraak met hem.' (Both, 1997)

Bij het beoordelen van de ontwikkeling van de leerling kan ik me helemaal vinden in dit basisprincipe. De beoordeling van een kind moet in samenspraak met hem of haar gebeuren. De leerling heeft het beste zicht op zijn eigen ontwikkeling, omdat hij of zij ook weet wat er 'onder water' plaatsvindt. Hij weet niet alleen wat er te zien is, maar ook wat erbij gevoeld of gedacht wordt. Bij het weergeven van de sociale ontwikkeling vind ik dat je ook de gedachten en gevoelens van een kind terug moet kunnen zien.

De sociale competentie weergeven in een portfolio is door het team met veel enthousiasme omarmd, maar ook met veel vragen. Hoe zou het er dan uitzien? Wat zou er dan in moeten? Er zijn nog geen onderzoeken gedaan naar het weergeven van de sociaal-emotionele ontwikkeling in een portfolio. Wel is er informatie te vinden over het werken met een

portfolio en de effecten hiervan. In Amerika wordt er veel gebruik gemaakt van het portfolio. Volgens Danielson & Abrutyn (1997) is in Amerika bewezen dat het maken van een portfolio bijdraagt aan het zelfvertrouwen van studenten. Er is ook veel informatie te vinden over de sociaal-emotionele ontwikkeling van een leerling op de basisschool. In het volgende hoofdstuk is meer literatuur te vinden en enkele voorbeelden uit de praktijk.

1.1 GEWENSTE SITUATIE

In de gewenste situatie kan op de Jenaplaneet door middel van het portfolio de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen worden gevolgd. Binnen het portfolio kan er worden weergegeven op welke gebieden de leerling groeit en nog zou willen groeien. De groei is hierbij te zien voor de leerling, de ouders en de leerkracht.

1.2 DOELSTELLING EN ONDERZOEK

Het doel van het onderzoek is een product ontwikkelen om de sociaal-emotionele ontwikkeling te volgen. Met behulp van het portfolio kan de ontwikkeling van een leerling in een breed perspectief worden gezien. Hierbij staan de vorderingen die een leerling maakt ten opzichte van eerdere ontwikkelingsmomenten centraal en wordt de leerling niet alleen vergeleken met gemiddelde groeps-, school- en landelijke vorderingen. De leerling groeit op zijn eigen niveau. Met dit onderzoek zal mijn eigen kennis rondom het portfolio en de sociaal-emotionele ontwikkeling toenemen.

1.3 ONDERZOEKSVRAAG EN DEELVRAGEN

‘Op welke manier kan de sociaal-emotionele ontwikkeling van een leerling op de Jenaplaneet worden weergegeven in een portfolio?’

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden heb ik met gebruik van de literatuur enkele delen van deze vraag duidelijker gemaakt. Dit wordt het theoretisch kader genoemd. Zo is er bekeken welke aspecten er bij de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen horen, welke soort portfolio's er zijn en hoe hier in de praktijk mee gewerkt kan worden. Vervolgens zijn de volgende deelvragen onderzocht met behulp van het theoretisch kader.

- 1. Welke onderdelen van de sociaal-emotionele ontwikkeling willen leerlingen, ouders en team (leerkrachten, ib en directie) weergeven in een portfolio?*
- 2. Op welke manier zouden de leerlingen, ouders en team (leerkrachten, ib en directie) de gekozen onderdelen van de sociaal-emotionele ontwikkeling vorm willen geven?*
- 3. Welke wensen van leerkrachten, ouders en leerlingen ten aanzien van inhoud en vormgeving nemen we (leerkrachten, directie en ib) op in het portfolio?*

HOOFDSTUK 2: THEORETISCH KADER.

Voordat het onderzoek naar het weergeven van de sociaal-emotionele ontwikkeling in het portfolio kan worden gestart, zullen enkele begrippen moeten worden toegelicht. Met het toelichten van deze begrippen wordt er een kader beschreven wat gebruikt zal worden bij het onderzoek in de praktijk. Als eerste wordt er ingegaan op het portfolio. Daarna wordt ingegaan op de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen in de basisschool. Als laatste zijn (inter)nationale voorbeelden van weergave van de sociaal-emotionele ontwikkeling in een portfolio terug te vinden.

2.1.1 WAT IS EEN PORTFOLIO?

Het begrip portfolio is in de jaren '80 ontstaan door ontevredenheid ten opzichte van de gestandaardiseerde tests en de nieuwe inzichten over het leren. Eén van de, voor die tijd, nieuwe inzichten rondom leren is aangetoond door Vygotski in 1978. Hij heeft aangetoond dat leren een sociaal proces is. (In: Wolf & Siu-Runyan, 1996) Dit heeft ervoor gezorgd dat leren als een uniek proces wordt gezien, waarbij het leren plaatsvindt in de omgeving waarin men zich bevindt. In het jenaplanonderwijs sluiten we aan bij bovenstaande visie op leren met basisdimensie één en negentien. We gaan ervan uit dat iedere leerling uniek is en dat de gedrags- en prestatiebeoordeling van een leerling zoveel mogelijk moet plaatsvinden vanuit de eigen ontwikkelingsgeschiedenis van deze leerling. Dit zorgt ervoor dat een portfolio een goede manier is om op de Jenaplaneet mee te werken. Zelf ben ik van mening dat in een portfolio goed is te zien welke ontwikkeling de leerling heeft doorgemaakt en dat je de ontwikkeling van een leerling moet volgen en niet achtervolgen.

Een portfolio is een manier om de leerlingen te volgen. Easley en Mitchell (2009) geven aan dat het werken met een portfolio kan bijdragen aan het zelfvertrouwen van leerlingen. Met een portfolio kunnen ze hun eigen vorderingen zien en trots zijn op wat ze kunnen. Ouders en verzorgers kunnen aan de hand van de portfolio's genieten van de prestaties van de kinderen. Leraren hebben daarbij een goed instrument om de vorderingen van hun leerlingen op het gebied van kennis, vaardigheden en houding bij te houden. Ondanks dat er op vele plekken al gebruik wordt gemaakt van portfolio's, is er nog weinig bekend over de effectiviteit van portfolio's op lange termijn.

In literatuur over een portfolio, zijn meerdere definities van de term portfolio terug te vinden. Met de visie dat leren een sociaal proces is, past de definitie van Danielson en Abrutyn (1997) het best bij dit onderzoek en bij mij als persoon. De definitie van Danielson en Abrutyn (1997) is een verzameling van aspecten die in andere definities ook terug komen. De aspecten zijn als volgt:

1. Een portfolio is een verzameling van al het werk van de leerling.
2. Over deze is collectie nagedacht, in plaats van gewoon bij elkaar gestopt.
3. Er wordt in een portfolio door leerlingen gereflecteerd op het werk.

Deze definitie gaat uit van het sociale proces en geeft aan dat een leerling zich ontwikkelt en reflecteert op vele gebieden. Dit past bij de Jenaplaneet, omdat we het belangrijk vinden dat de leerlingen werken binnen hun eigen talenten en krachten. We werken veelal volgens de oplossingsgerichte en/of handelingsgerichte didactiek. Shores en Grace (2008) geven aan dat bij het werken met een portfolio de leerprocessen veel beter worden afgestemd op de individuele leerling. Ook worden ouders meer betrokken bij het onderwijs. Als laatste geven ze aan dat de individuele leerervaringen en talenten van leerlingen veel beter tot hun recht komen. Dit zijn doelen die we op de Jenaplaneet graag willen bereiken.

2.1.2 WELKE SOORTEN PORTFOLIO'S ZIJN ER?

Oorspronkelijk is het portfolio een map waarin kunstenaars hun werk bewaren om aan belangstellenden te laten zien wat ze kunnen. In Amerika heeft het gebruik van een portfolio de afgelopen jaren een vlucht gemaakt. Het wordt nu gebruikt op scholen, maar ook bij bedrijven en op andere plaatsen. Het gebruik van het portfolio is heel verschillend. Het kan alleen een presentatie zijn, maar het kan ook voor beoordeling worden gebruikt. (Wolf & Siu-Runyan, 1996) Doordat het gebruik de afgelopen jaren zo gegroeid is, wordt met het begrip portfolio ook meerdere vormen bedoeld. In Nederland is dit ook terug te zien. In bronnen kom ik vele vormen van het begrip portfolio tegen.

Er zijn meerdere soorten portfolio's. Bij een verdeling in soorten portfolio's maak ik gebruik van de definitie van Danielson en Abrutyn (1997), waarin het portfolio wordt gezien als een verzameling van het werk van een leerling, waarbij over deze verzameling wordt nagedacht en op wordt gereflecteerd. Als ik de definitie samen met die visie bij alle soorten portfolio's

houd, blijven er voor mij drie vormen van portfolio's over. De drie vormen van portfolio's zijn als volgt beschreven door Danielson en Abrutyn (1997) en Easley en Mitchell (2009).

1. Het **werkportfolio** of **actieve portfolio**. In dit portfolio worden producten door de leerling bewaard die later gebruikt kunnen worden in het eindportfolio. Dit portfolio gaat in op het deel van de definitie waarin gesproken wordt over een verzameling van het werk van de leerling.
2. **Bewaarportfolio**. In dit deel van het portfolio worden voorbeelden met de datum genoteerd, ook wordt hier een bewuste keuze gemaakt. Dit portfolio gaat in op het deel van de definitie waarin leerlingen nadenken over de verzameling in het portfolio.
3. **Presentatieportfolio** of **eindportfolio**. Hierin worden documenten gepresenteerd met een reflectie en de doelen van de leerlingen erbij. Dit portfolio is passend bij de complete definitie van een portfolio en sluit aan bij basisprincipe negentien.

Op de Jenaplaneet zijn we in de onderbouw aan de slag gegaan met het werkportfolio. Dit is een map waarin de leerlingen afbeeldingen, tekeningen, foto's en andere dingen bewaren. Hierbij worden er door de leerlingen weinig keuzes en reflecties gemaakt. Doordat de leerlingen geen eigen keuzes maken, is het portfolio nog niet passend bij basisprincipe negentien. De leerlingen zijn geen eigenaar van het portfolio. Het leren is op deze manier maar een beperkt sociaal proces. Als school willen we graag aan de slag met het presentatieportfolio. Hierbij krijgen de leerlingen meer inbreng in hun eigen leerproces. Deze stap nemen we in fases. In het schooljaar 2013-2014 worden er binnen de groepen experimenten gedaan. Ook zullen er dit schooljaar concrete afspraken en producten gemaakt worden. Met het weergeven van de sociaal-emotionele ontwikkeling wil ik hierbij aansluiten.

Bij de soorten portfolio's komt ook aan de orde wie er verantwoordelijk ofwel de eigenaar van het portfolio is. Hebert (2001) geeft aan, dat het eigenaarschap van het portfolio samenhangt met het doel waarvoor het gebruikt wordt. Ook hangt het af van de leeftijd van de leerling en de vaardigheden van de leerkracht. Hij geeft aan:

'But in reality, most students' portfolios fall somewhere in between. Both student and teacher contribute to and 'own' the portfolio. In addition, it's important to remember that the ratio of teacher to child ownership of the portfolio can vary for each child and teacher as appropriate, and may change as the child matures.' (Hebert, 2001, p.44)

In het onderzoek wil ik bekijken hoe de respondenten over het eigenaarschap denken. Als ik kijk naar de gekozen soorten portfolio's zal dit een gedeelde verantwoordelijkheid tussen leerlingen en leerkracht moeten zijn. Ik ben echter benieuwd of dit in de praktijk ook gewenst is door de betrokken respondenten.

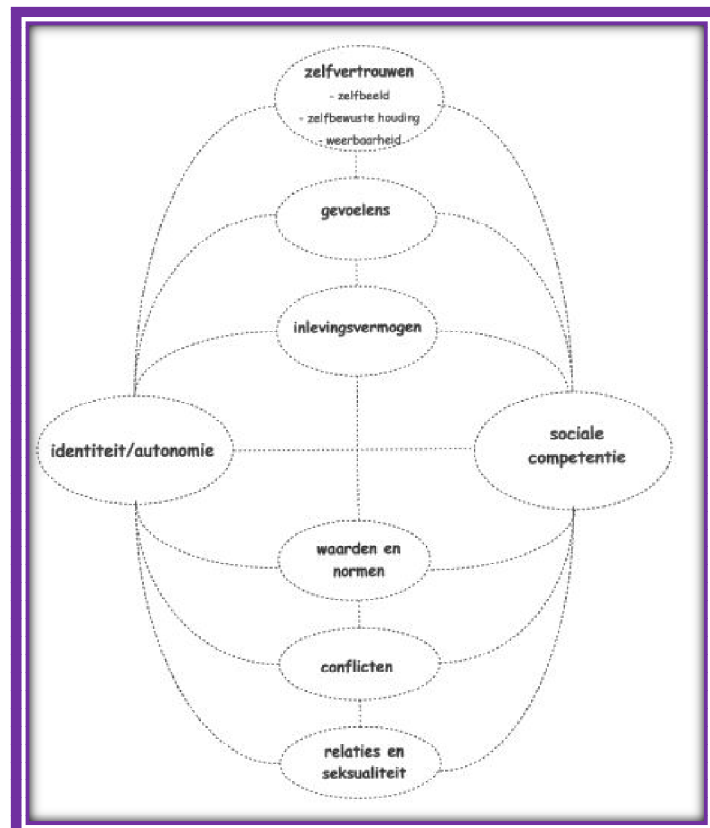
2.2 WELKE GEBIEDEN ZIJN ER MET BETREKKING TOT DE SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING VAN LEERLINGEN OP DE BASISCHOOL?

De sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen is een breed begrip. Van Overveld (2012) geeft aan dat sociaal-emotioneel leren het ontwikkelingsproces is waarmee je fundamentele levensvaardigheden verwerft. Het betreft vaardigheden waarmee we onszelf, onze vriendschappen en ons werk effectief en moreel verantwoord kunnen vormgeven. Hij sluit hierbij aan bij Vygotski, die aangeeft dat het leren een sociaal proces is. Ook het leren van sociale vaardigheden is een sociaal proces dat samen met anderen plaatsvindt. Samen is daarbij één van de kernbegrippen van het jenaplanonderwijs.

Van Overveld geeft aan dat er vijf sociaal-emotionele competenties te onderscheiden zijn:

1. Besef hebben van jezelf
2. Zelfmanagement
3. Besef hebben van de ander
4. Relaties kunnen hanteren
5. Keuzes kunnen maken.

De gebieden van Van Overveld (2012) hebben overlap met de gebieden zoals te zien in figuur één van Stichting Leerplanontwikkeling (SLO).

Figuur 1: schema sociaal-emotionele ontwikkeling. Copyright SLO. Overgenomen van <http://sociaalemotioneel.slo.nl/thema/algemeen/onderwerpen/>

In mijn onderzoek wil ik uitgaan van de gebieden van SLO. Ik heb deze keuze gemaakt, omdat de gebieden een goed overzicht zijn van alle vaardigheden die de leerlingen zich eigen moeten maken. Hierbij zijn deze gebieden kerndoel dekkend. De tussendoelen van SLO, beschreven door Centrum Educatieve Dienstverlening (CED-groep), zijn bij een studiedag met het team bekeken en aangepast aan onze jenaplanpraktijk. Als team konden en kunnen we ons vinden in deze tussendoelen. Ook zijn de gebieden de basis voor onze sociaal-emotionele methode 'Goed voor mekaar'. De visie van de methode is dat elke leerling een sociaal-emotionele ontwikkeling doormaakt en hierbij ondersteuning verdient. Sommige leerlingen hebben alleen de basisondersteuning nodig, andere leerlingen hebben specifieke ondersteuning nodig. Hierbij wordt ook verwezen naar de gebieden van SLO.

2.2.2 WAT ZOUDEN OUDERS TERUG WILLEN ZIEN IN EEN PORTFOLIO?

Van Meersbergen en De Vries (2013) geven in hun boek een top tien van Newcomer (2009). Dit is een top tien van aangegeven sociale vaardigheden die kinderen volgens hun ouders zouden moeten leren.

Top 10 ouders: tien voorbeelden van door ouders aangegeven sociale vaardigheden die hun kinderen bij voorkeur zouden moeten leren:

- *Bedreven in het kunnen onderscheiden van de motieven van anderen*
- *Communicatieve vaardigheden.*
- *Empathie.*
- *Vaardigheden om sociale tekens ('cues') te interpreteren.*
- *Met anderen overweg kunnen.*
- *Zelfbewust zijn.*
- *Zelfcontrole.*
- *Hanteren van emoties.*
- *Probleemoplossingsvaardigheden.*
- *Assertiviteit (effectief tegemoet komen aan de eigen behoeften met respect voor de rechten van anderen).*

(Newcomer, 2009. In: Van Meersbergen en De Vries, 2013)

Deze top tien is een overzicht van vaardigheden waarvan ouders willen dat hun kinderen ze leren. Hierbij vraag ik me af of ouders deze vaardigheden ook terug willen zien in een portfolio. In dit onderzoek wordt bekeken of de ouders van de Jenaplaneet dezelfde vaardigheden noemen. Ik vermoed dat dit lijstje er per land en gebied anders uit zal zien.

2.3 OP WELKE MANIEREN KUN JE DE SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING WEERGEVEN IN EEN PORTFOLIO?

In de huidige praktijk zijn er verschillende leerlingvolgsystemen voor de sociale ontwikkeling van leerlingen. Ik heb weinig scholen en systemen gevonden die de sociale ontwikkeling volgen in een portfolio. In dit stuk wil ik drie goede voorbeelden weergeven. Deze voorbeelden zijn allemaal bruikbaar in de praktijk. Daarom heb ik alle vormen bij de vragenlijsten gebruikt. Op deze manier wil ik erachter komen welke vorm volgens de respondenten het best past in de praktijk van de Jenaplaneet.

Portfolio Sociale Competentie

Een voorbeeld van het gebruik van een portfolio is het 'Portfolio Sociale Competentie'. Bij het portfolio sociale competentie wordt gebruik gemaakt van het leerlingvolgsysteem SCOL (Sociale Competentie Observatie Lijst). Bij SCOL wordt door de leerling en leerkracht een vragenlijst ingevuld. Aan de hand van de vragenlijst wordt besloten met welke leerlingen aan de slag wordt gegaan met het portfolio. Het portfolio is gemaakt om remediërend aan de slag te gaan met individuele leerlingen. Hierbij gaat het niet alleen om het eindresultaat, maar juist ook om het proces, de weg die de leerling heeft afgelegd om tot de gedragsverandering te komen. (Heggeler, 2006) De leerkracht kan op deze manier het traject op een positieve en gedegen manier begeleiden. Het portfolio vind ik een goede manier om de ontwikkeling van de leerlingen te volgen. Maar de gesloten vragenlijst die de leerkracht en leerlingen moeten invullen bij SCOL, is niet wat wij als school voor ogen hebben. De visie van SCOL is om de leerling te beoordelen ten opzichte van het gemiddelde. Persoonlijk ben ik van mening dat er geen gemiddelde bestaat bij de sociaal-emotionele ontwikkeling. Dit past bij basisprincipe één; 'Ieder kind is uniek'. Als ieder kind uniek is, kan er geen gemiddelde zijn, maar kan een leerling alleen beoordeeld worden aan de hand van zijn eigen ontwikkeling. Echter, de manier van werken met het portfolio en het stellen van doelen, zou wel passen binnen de visie van de Jenaplaneet. Hierbij betrek je de leerlingen bij het proces en zoeken ze zelf bewijzen voor de eigen ontwikkeling. Het portfolio zou kunnen werken als het wordt gebruikt voor de hele groep en niet enkele leerlingen individueel.

Ontwikkelingslijnen

In Amerika werken ze al langer met portfolio's. In deze portfolio's wordt op sommige scholen ook de sociaal-emotionele ontwikkeling mee genomen. Easley en Mitchell (2009) geven aan dat de ontwikkeling van leerlingen kan worden weergegeven in leerlijnen en ontwikkelingslijnen. Leerlijnen geven criteria voor de cognitieve ontwikkeling van kinderen, bijvoorbeeld op het gebied van taal, rekenen of algemene kennis. Met ontwikkelingslijnen werken kinderen aan hun eigen persoonlijke ontwikkeling. Dat kan zijn op gebieden als zelfstandigheid, contact maken of samenwerking met anderen. Basisschool 'De Klokbeek' te Zwolle heeft het werken met ontwikkelingslijnen en leerlijnen overgenomen. In samenwerking met deskundigen uit Amerika is deze manier aangepast aan het Nederlandse systeem. Ze hebben met het team de ontwikkelingslijnen van leerlingen in de onder-,

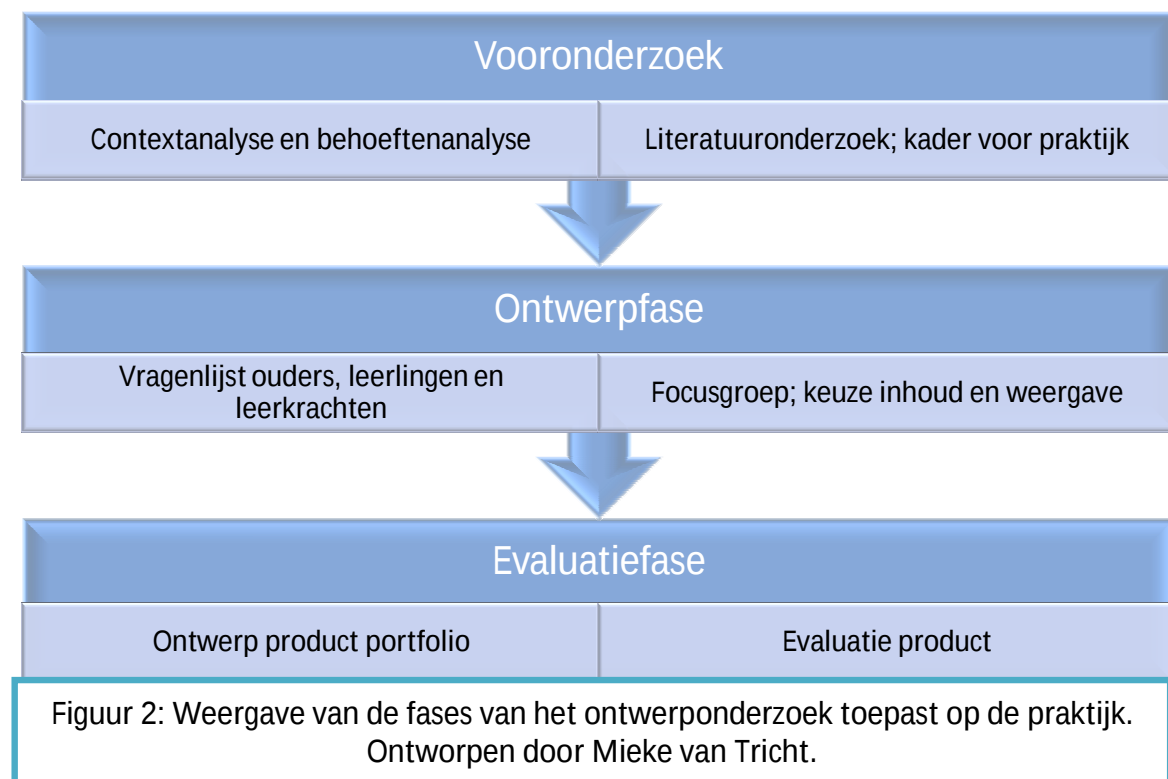
midden- en bovenbouw uitgewerkt in tussendoelen en beschreven in kindertaal. De 'Klokbeke' is een school die werkt volgens de principes van 'Natuurlijk Leren'. Het Natuurlijk leren en Jenaplan hebben vele overeenkomsten. Zo gaan beide onderwijsstromen uit van de leerling en zijn of haar mogelijkheden. Hierbij worden de leerlingen gestimuleerd om zelf verantwoordelijk te zijn voor hun eigen leerproces en samen nieuwe dingen te leren. Hierbij speelt een rijke leeromgeving een belangrijke rol. Door de gedeelde visie kan het werken met ontwikkelingslijnen goed passen bij de Jenaplaneet. Met de ontwikkelingslijnen worden de leerlingen betrokken bij hun eigen leerproces en beoordeelt naar aanleiding van hun eigen ontwikkeling. Het werken met ontwikkelingslijnen is daarom meegenomen in dit onderzoek.

Werken met beeldmateriaal.

In de huidige samenleving krijgen leerlingen veel te maken met beelden. Alle leerlingen denken in de eerste jaren van hun leven in beelden (Fontys OSO, z.d.). Er zijn scholen die hiervan gebruik hebben gemaakt in hun portfolio. Bij het bekijken van portfolio's voor het onderzoek, merkte ik dat kinderen veel kunnen vertellen bij de beelden in het portfolio. Als leerlingen vertellen, hoor ik dat woorden niet kunnen beschrijven wat een beeld kan zeggen. Ook blijft het verhaal meer levend als er een beeld bij te zien is. In het portfolio op basisschool 'De Mussenacker' te Udenhout maken ze veel gebruik van foto's. Bij een activiteit wordt een foto gemaakt. Deze foto komt in het portfolio en er wordt eventueel nog iets bij geschreven. In een gesprek geeft een leerkracht aan, dat de ervaring is, dat beelden het best werken. Het werken met beelden vind ik een krachtig middel en zeker passend in de praktijk van de Jenaplaneet. Daarom is deze manier van werken meegenomen in dit onderzoek.

HOOFDSTUK 3: ONDERZOEKSMETHODOLOGIE.

Met dit onderzoek ben ik op zoek gegaan naar een manier om de sociaal-emotionele ontwikkeling weer te kunnen geven in een portfolio. Dit onderzoek is een ontwerponderzoek geweest. Bij een ontwerponderzoek wordt er een product ontworpen of een verbeterd product gemaakt. In dit onderzoek is er een product ontworpen om de sociaal-emotionele ontwikkeling te volgen. De Lange, Schuman en Montesano Montessori (2011) geven aan dat een ontwerponderzoek bestaat uit een vooronderzoek, een ontwerpfase en een evaluatiefase. Bij dit onderzoek ziet het er als volgt uit:

Bij dit onderzoek zal het ontwerp niet in de praktijk geëvalueerd worden, omdat de evaluatie minstens een jaar zal duren. Dit is niet mogelijk in de beperkte tijd die er voor het onderzoek staat.

De deelvragen behorend bij de onderzoeksvraag wil ik in de volgende paragrafen bespreken. Hierbij geef ik aan welke onderzoeksmethoden er worden gebruikt, welke respondenten er betrokken zijn en op welke manier de data wordt geanalyseerd. Aan het einde van dit hoofdstuk worden nog de ethische aspecten, validiteit, betrouwbaarheid en triangulatie weergegeven.

3.2 DEELVRAAG 1 EN 2

1. Welke onderdelen van de sociaal-emotionele ontwikkeling willen leerlingen, ouders en team (leerkrachten, ib en directie) weergeven in een portfolio?
2. Op welke manier zouden de leerlingen, ouders en team (leerkrachten, ib en directie) de gekozen onderdelen van de sociaal-emotionele ontwikkeling vorm willen geven?

Methodologie

Bij deze deelvragen is gebruik gemaakt van vragenlijsten. Een vragenlijst is een lijst met vragen over een onderwerp. (De Lange et al., 2011) Er waren meer redenen om een vragenlijst te gebruiken. Ten eerste omdat in een kort tijdsbestek zoveel mogelijk mensen bereikt konden worden. Ten tweede was het mogelijk om de resultaten van de verschillende groepen naast elkaar te leggen. Ten derde was het voor de respondenten mogelijk om de lijst op een eigen gekozen moment in te vullen, waardoor de tijdsinvestering gering was. Als laatste heb ik op deze manier goed de anonimiteit van de respondenten kunnen waarborgen.

Bij het opstellen van deze vragenlijsten heb ik het doel van mijn onderzoek in de gaten gehouden. Het doel werd in de inleiding van de vragenlijst uitgelegd en de vragen sloten aan bij dit doel. Vervolgens werd er begonnen met algemene vragen en daarna pas de meningsvragen. Als laatste hebben de respondenten de mogelijkheid gehad om opmerkingen toe te voegen. De vragenlijst van de verschillende groepen respondenten zijn in basis hetzelfde. Het taalgebruik heb ik aangepast aan de doelgroep door meer of minder gebruik te maken van vakspecifieke termen

In de vragenlijsten zijn meerdere soorten vragen gesteld. De respondenten kregen gesloten vragen met één of meerdere antwoorden en ook een vraag met een rangordening. De vragen zijn zo duidelijk en neutraal mogelijk geformuleerd. Na het testen van de vragenlijst in een kleine testgroep, zijn enkele vragen naar aanleiding van feedback aangepast. Zo is er een vraag geweest die niet eenduidig was. Ook is er een vraag geweest waarbij vooraf al duidelijk werd welk antwoord ik van een respondent zou willen hebben.

Bij de vragenlijsten zijn onderdelen uit de theorie meegenomen, ook wel het theoretisch kader genoemd. Het theoretisch kader van de vragenlijsten bestond uit de definitie van een portfolio, de gebieden van SLO en de manieren om de ontwikkeling weer te geven in een portfolio.

Respondenten

Bij mijn onderzoek zijn er meerdere groepen respondenten betrokken geweest. De eerste groep respondenten is een selectie van leerlingen uit de midden- en bovenbouw geweest. Uit elke jaargroep zijn in totaal vier leerlingen geselecteerd, wat het totaal op twintig leerlingen heeft gebracht. Bij het maken van de selectie hebben we er rekening mee gehouden dat er leerlingen waren uit elke jaargroep, met verschillende leerstijlen en leermogelijkheden. Dit is om een zo groot mogelijke diversiteit van leerlingen te hebben. De tweede groep respondenten zijn ouders en verzorgers van leerlingen van de Jenaplaneet geweest. De ouders hebben de mogelijkheid gehad om de vragenlijst zowel digitaal als op papier (tijdens een oudergesprekavond) in te vullen. Ze hebben aangegeven dit te waarderen, omdat ze het op deze manier op hun eigen moment konden invullen en de tijdsinvestering gering was. De respons van de ouders is 35% geweest (54 van de 151 gezinnen). Dit is minder dan ik verwacht had, maar wel voldoende om het onderzoek te kunnen afronden. Bij een volgend onderzoek zou ik goed willen bekijken hoe ik de respons hoger kan krijgen. De vragenlijst van de ouders is langer geweest dan die van de andere groepen, omdat er ook een klein algemeen beeld in verwerkt was. Door het stellen van algemene vragen heb ik bekeken of er een goede doorsnede van de school aan het onderzoek heeft deelgenomen. Dit is het geval geweest, de ouders zijn afkomstig uit alle stamgroepen van de Jenaplaneet.

De derde groep respondenten zijn de teamleden van de Jenaplaneet geweest. Hiertoe behoren de directie, leerkrachten en intern begeleider (ib). De doelgroep bestond uit vijftien personen. In totaal hebben er twaalf personen de vragenlijst ingevuld, een percentage van 80%. Dit maakt het onderzoek representatief onder de leerkrachten. Ik heb de tijdsinvestering voor de leerkrachten zo laag proberen mogelijk te houden. Om die reden heb ik de mogelijkheid gegeven om de vragenlijst in een teamgesprek in te vullen. Dit heeft voor een hogere respons gezorgd.

Verwerking en analyse

De data komend uit de vragenlijsten zijn per doelgroep gesorteerd en naast elkaar gelegd. Hierbij zijn de antwoorden omgezet in percentages. De gegevens zijn weergegeven in grafieken, waardoor er een overzicht is met de complete mening van de respondenten. De data komende uit deelvraag 1 en 2 zijn meegenomen naar de focusgroep.

3.3 DEELVRAAG 3

Welke wensen van leerkrachten, ouders en leerlingen ten aanzien van inhoud en vormgeving nemen we (leerkrachten, directie en ib) op in het portfolio?

Methodologie

Bij deze deelvraag is gebruikt gemaakt van een focusgroep. Een focusgroep bestaat uit een aantal mensen die in een goed voorbereid en georganiseerd gesprek over vastgestelde thema's elkaars opvattingen en overtuigingen verkennen en inventariseren (De Lange et al., 2011). Er is om meerdere redenen gekozen voor een focusgroep. Ten eerste is het mogelijk om door te vragen op de meningen van de respondenten. Bij een focusgroep bereik je minder mensen dan bij een vragenlijst. De meningen van de andere respondenten zijn door de vragenlijsten meegenomen. Ten tweede kan er een stem worden gegeven aan de respondenten. Als laatste is in de focusgroep een besluit genomen over het uiteindelijke product. Mede daardoor hebben we samen een richting gegeven aan het product. Bij een focusgroep is het belangrijk dat de groepsleider het proces goed bewaakt. De groepsleider moet ervoor zorgen dat alle punten aan bod komen en iedereen aan het woord komt. Bij het onderzoek heb ik de data voorafgaand naar de groepsleden gestuurd. Bij de eerste bijeenkomst heb ik eerst de data gepresenteerd. Daarna hebben de aanwezigen in tweetallen de opvallende punten ten opzichte van de inhoud en vormgeving van het portfolio besproken. Vervolgens hebben de groepsleden onder mijn leiding besloten welke punten we meenemen voor de inhoud en vormgeving van het portfolio.

Respondenten

De focusgroep heeft uit acht personen bestaan. De personen zijn afkomstig uit de verschillende bouwen, aangevuld met de directrice en ib'er. Deze deelnemers zijn afkomstig uit de gehele school en zijn allen professionals.

Verwerking en analyse

In de focusgroep ben ik uitgegaan van een deductieve benadering. Deductie houdt in dat vanuit de data de concrete besprekpunten worden afgeleid die in de focusgroep worden getoetst. Dit heeft ervoor gezorgd ervoor dat de kwantitatieve data uit de vragenlijsten zijn getoetst met kwalitatieve data uit de focusgroep. De uitkomsten uit de focusgroep zijn genotuleerd door een teamlid. Dit is bewust niet door de groepsleider gedaan, zodat deze

zich op de inhoud kon richten. De analyse van de verslaglegging is gebeurd aan de hand van de concrete bespreekpunten rondom de inhoud en vormgeving van het portfolio. Daaruit is een besluit genomen rondom de inhoud en de vormgeving van de sociaal-emotionele ontwikkeling in het portfolio.

3.4 ETHISCHE ASPECTEN

Bij het uitvoeren van onderzoek spelen meerdere ethische aspecten een rol. Onder ethische aspecten worden bijvoorbeeld privacy, machtsverhoudingen, groepsdynamiek, veiligheid en integriteit verstaan. (De Lange et al., 2001) Ook bij het uitvoeren van mijn onderzoek ben ik meerdere ethische aspecten tegengekomen.

Het eerste punt is duidelijk en transparant zijn. Ik vind dit bij een onderzoek erg belangrijk. Bij onduidelijkheid zullen de respondenten minder betrokken zijn. Bij mijn onderzoek ben ik zo transparant mogelijk geweest door elke keer duidelijk te communiceren en het doel voor ogen te houden.

Het tweede punt is macht binnen het onderzoek. Binnen het onderzoek heb ik veel beslissingen genomen. Ik heb de macht in de focusgroep kunnen delen door in het team het besluit te nemen voor het uiteindelijke product. Ik vind dit erg belangrijk, omdat het een product wordt dat door het hele team gebruikt gaat worden. Daarnaast past het bij mijn manier van leren om met anderen samen te werken. Bij het delen van macht werk je juist samen. Bij dit alles heb ik dwang proberen te vermijden. De respondenten hebben in elk deel van het onderzoek de keuze gehad om mee te doen. Zo bestond de focusgroep eerst uit negen personen. Eén teamlid heeft de keuze gemaakt om te stoppen, omdat andere zaken haar aandacht nodig hadden.

Het derde punt is privacy. De vragenlijsten hebben de respondenten anoniem ingevuld. Na het afronden van het onderzoek zijn de vragenlijsten in hun oorspronkelijke vorm vernietigd. Ook bij het verslag van de focusgroep zijn nummers gebruikt in plaats van namen. Tevens is dit verslag niet toegevoegd aan dit onderzoek, maar bij controle op te vragen bij de auteur. Het laatste punt is de tijdsinvestering van de deelnemers. Zoals al eerder beschreven kon de vragenlijst op eigen tijdstip ingevuld worden. Ook zijn veel activiteiten voor het team gepland binnen de teamgesprekken. Ik heb van collega's terug gekregen dat ze het fijn vonden om op deze manier betrokken te worden bij het onderzoek. Ze vonden de tijdsinvestering niet teveel.

3.5 VALIDITEIT EN BETROUWBAARHEID

Een aspect dat heeft meegespeeld bij het doen van onderzoek is de validiteit van het onderzoek. Bij mijn onderzoek is de validiteit van belang geweest voor het uiteindelijke product. Meet het product echt de groei van de leerlingen? Bij het maken van het uiteindelijk product heb ik dit goed in de gaten gehouden. Ik heb het product naast de officieel vastgestelde leerlijnen van de observatiemethode KIJK! gelegd, om hierbij de lijnen van de onderbouw in de gaten te houden. Ook heb ik gebruik gemaakt van de leerlijnen van SLO, die een officieel vastgestelde weergave zijn van de vaardigheden die leerlingen moeten leren.

Ook speelt de betrouwbaarheid een belangrijke rol. Betrouwbaarheid houdt in dat een meetmethode bij herhaalde meting ook hetzelfde resultaat oplevert. Het onderzoek is context gebonden, het speelt zich af op de Jenaplaneet. Door de visie van de Jenaplaneet is het onderzoek minder betrouwbaar geweest en zal het onderzoek niet direct overgenomen kunnen worden door andere scholen. Er zullen wel delen van het onderzoek, met aanpassingen, gebruikt kunnen worden door andere scholen. Zo ben ik van mening dat het eindproduct ook bruikbaar kan zijn op andere jenaplanscholen. Hier heb ik een gesprek over gehad met onze begeleider van het JAS (Jenaplan Advies en Scholing). Deze heeft aangegeven dat het eindproduct zeker bruikbaar is op andere scholen. Hij zou het product graag mee willen nemen binnen het JAS.

3.6 TRIANGULATIE

Triangulatie betekent letterlijk een driehoeksmeting. (De Lange et al., 2011) Hiermee wordt aangegeven dat het onderzoek vanuit verschillende methoden of invalshoeken wordt bekeken. Bij dit onderzoek is gekeken vanuit het gezichtspunt van de leerling, ouder en leerkracht. Ook bij het bestuderen van de literatuur is gebruik gemaakt van meerdere nationale en internationale bronnen. Tevens is belangrijk dat zowel kwalitatieve als kwantitatieve onderzoeksmethoden worden gebruikt. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van vragenlijsten waaruit data kwam (kwantitatief). Met deze data heb ik met een focusgroep (kwantitatief) een ontwerp bedacht voor een product. Dit product is door mij ontworpen en in de focusgroep opnieuw besproken. Hiermee heeft de eerste tussenevaluatie van het grote proces plaatsgevonden en is de hoofdvraag beantwoord.

HOOFDSTUK 4: DATA-ANALYSE.

In dit hoofdstuk is per deelvraag de data terug te vinden. Bij de eerste deelvraag is de kwantitatieve data uit de vragenlijsten terug te vinden. Hierbij is de data weergegeven in grafieken. Hier heb ik voor gekozen omdat op deze manier in één blik te zien is welke antwoorden het meest gegeven zijn. Bij de vergelijking heb ik de gegeven antwoorden omgezet in percentages. Dit is gedaan omdat niet alle doelgroepen even groot (in aantal) waren. Bij het omrekenen in percentages maken de aantallen niet uit en is het aandeel van ouders, leerkrachten en leerlingen even groot.

4.1 DEELVRAAG 1

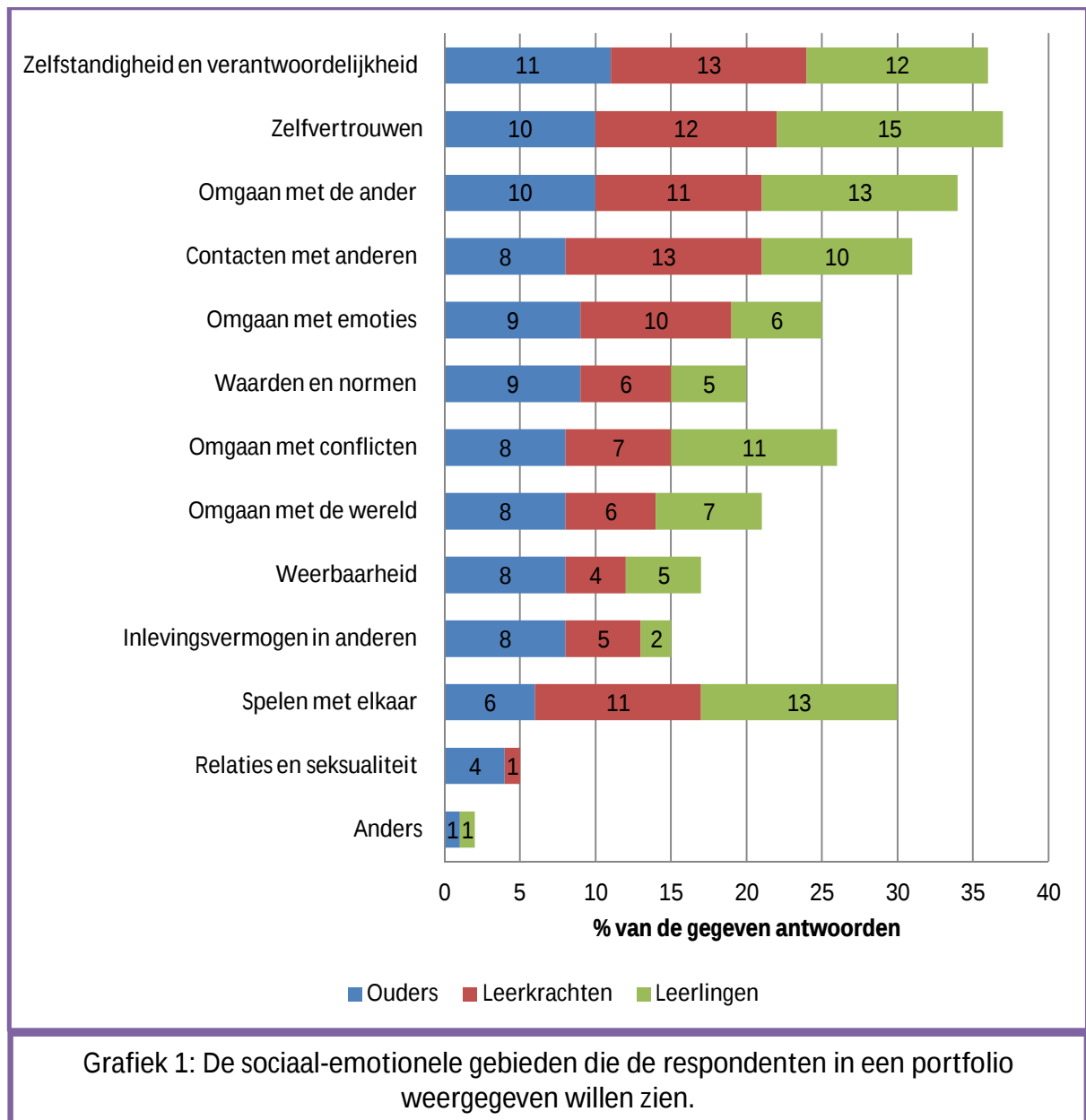
Welke onderdelen van de sociaal-emotionele ontwikkeling willen leerlingen, ouders en team (leerkrachten, ib en directie) weergeven in een portfolio?

Om de deelvraag te kunnen beantwoorden zijn er in de vragenlijst twee vragen gesteld die bijdragen aan het formuleren van een antwoord op deze deelvraag. De data van deze vragen is per vraag weergegeven. Daarna is de conclusie op de deelvraag als geheel weergegeven.

Vraag 1:

Welke gebieden van de sociaal-emotionele ontwikkeling vindt u thuis horen in een portfolio?

Bij het opstellen van deze vraag is gebruik gemaakt van de gebieden van SLO, de observatiemethode KIIJK! en de basisprincipes van het jenaplanonderwijs. Deze vraag is een gesloten vraag geweest, waarbij de respondenten meerdere antwoorden mochten geven. Het gegeven aantal antwoorden is omgerekend in percentages. In de grafiek staan alle mogelijke antwoorden weergegeven. Hierachter is het percentage van de gegeven antwoorden per groep respondenten terug te vinden.

Conclusie vraag 1:

Met een percentage van 37% is het onderdeel 'zelfvertrouwen' het meest door de respondenten genoemd. Hierbij hebben de leerlingen dit antwoord met een percentage van 15% het meest gekozen. Met een percentage van 36% is het onderdeel 'zelfstandigheid en verantwoordelijkheid' vervolgens het meest genoemd. Hierbij hebben de ouders dit met een percentage van 11% het meest gekozen. De leerkrachten hebben dit onderdeel, samen met 'contacten met anderen' als meest gekozen met een percentage van 13%.

Daarna zijn de onderdelen 'omgaan met de ander' (34%), 'contacten met anderen' (31%) en 'spelen met elkaar' (30%) het meest gekozen. Door alle groepen wordt het onderdeel 'relaties en seksualiteit' het minst (5%) gekozen. Door de leerlingen is dit onderdeel

helemaal niet aangegeven. Bij de keuze 'andere' wordt door een leerling nog het gebied vriendschap aangegeven. Dit zou geplaatst kunnen worden bij het onderdeel contacten met anderen. Ik heb hier niet voor gekozen, omdat ik contacten anders vind dan vriendschappen.

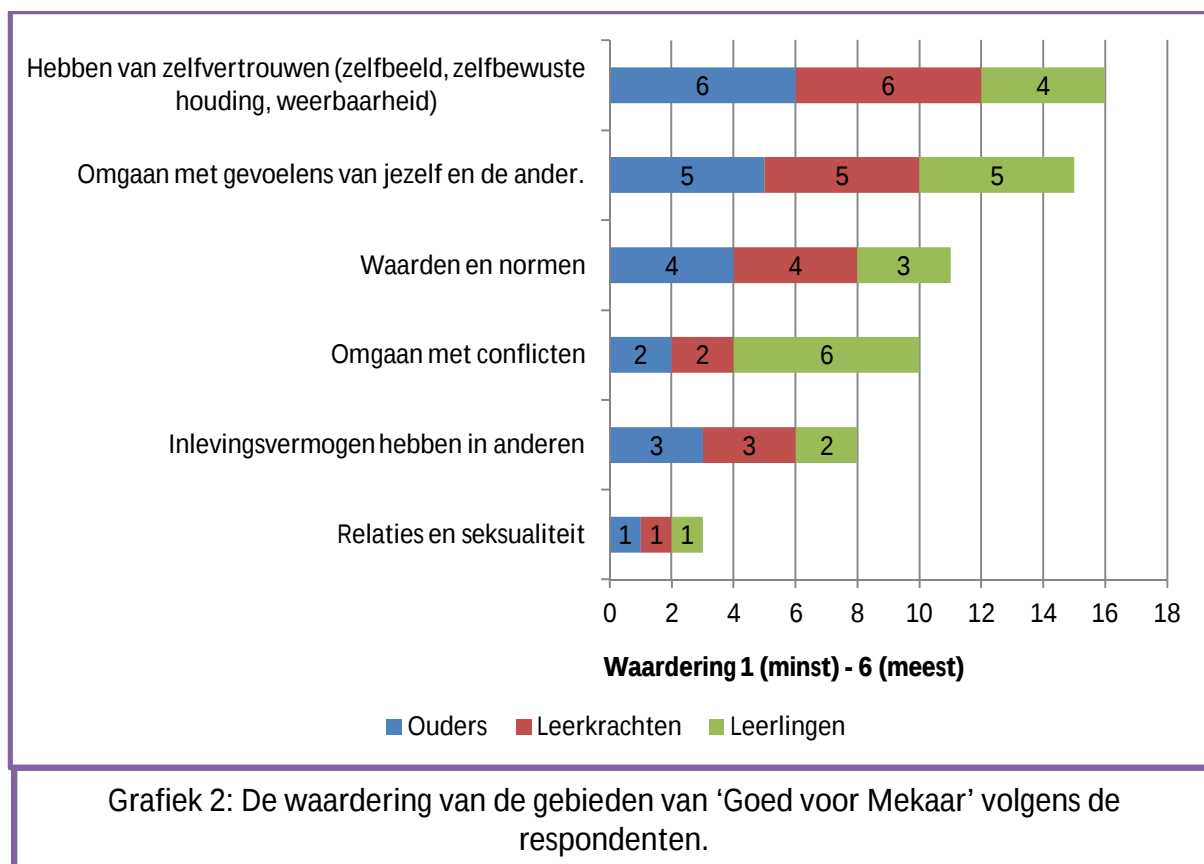
Vraag 2:

Hieronder staan enkele gebieden die onze nieuwe methode 'Goed voor Mekaar' aanhoudt.

Wilt u de onderstaande gebieden scoren van het meest belangrijk, naar minder belangrijk?

Hierbij is 1 het meest belangrijk en 6 het minst belangrijk.

Deze vraag is gesteld om te kunnen kijken naar de overlap tussen de onderdelen van de sociaal-emotionele ontwikkeling die de respondenten zelf aangeven en de gebieden van SLO. Bij deze vraag moesten de respondenten een rangordening geven aan de verschillende onderdelen. In de grafiek is weergegeven welke waardering, 1 (minst) naar 6 (meest), de respondenten aan het onderdeel hebben gegeven.

Conclusie vraag 2:

Het onderdeel 'hebben van zelfvertrouwen' heeft met in totaal 16 punten de hoogste beoordeling gekregen. Hierbij vinden ouders en leerkrachten dit onderdeel het belangrijkste, de leerlingen echter niet. Het onderdeel 'omgaan met gevoelens van jezelf en de ander' is met 15 punten het tweede onderdeel geworden. Hierbij vinden alle doelgroepen dit onderdeel even belangrijk. Dit onderdeel wordt gevolgd door de onderdelen 'waarden en normen' (11 punten) en het onderdeel 'omgaan met conflicten' (10 punten). Het onderdeel 'relaties en seksualiteit' is met 3 punten door alle groepen het minst genoemd.

Objectieve analyse deelvraag 1:

De gebieden van de sociaal-emotionele ontwikkeling die leerlingen, ouders en leerkrachten terug willen zien in een portfolio zijn hieronder weergegeven. Hierbij zijn de percentages van de gekozen gebieden weergegeven. Daarnaast zijn de gebieden van SLO weergegeven. Deze gebieden zijn de basis van onze methode 'Goed voor mekaar'.

	Gebieden sociaal-emotionele ontwikkeling	Gebieden SLO	
(37%)	Zelfvertrouwen	Hebben van zelfvertrouwen	(16)
(36%)	Zelfstandigheid en verantwoordelijkheid		
(34%)	Omgaan met de ander	Omgaan met gevoelens van jezelf en de ander	(15)
(31%)	Contacten met anderen		
(25%)	Omgaan met emoties		
(30%)	Spelen met elkaar		
(26%)	Omgaan met conflicten	Omgaan met conflicten	(10)
(21%)	Omgaan met de wereld		
(20%)	Waarden en normen	Waarden en normen	(11)
(17%)	Weerbaarheid		
(15%)	Inlevingsvermogen in anderen	Inlevingsvermogen hebben in anderen	(8)
(5%)	Relaties en seksualiteit	Relaties en seksualiteit	(3)

Tabel 1: Vergelijking tussen gebieden die respondenten willen zien in een portfolio en de gekozen gebieden van SLO.

In deze tabel is een overeenkomst te zien tussen de gekozen gebieden en de gebieden van SLO. Het gebied dat wel is gekozen door de respondenten en onvoldoende terugkomt binnen de gebieden van SLO is 'spelen met elkaar'. Dit is een gebied dat te vinden is in de basisprincipes van het jenaplanonderwijs.

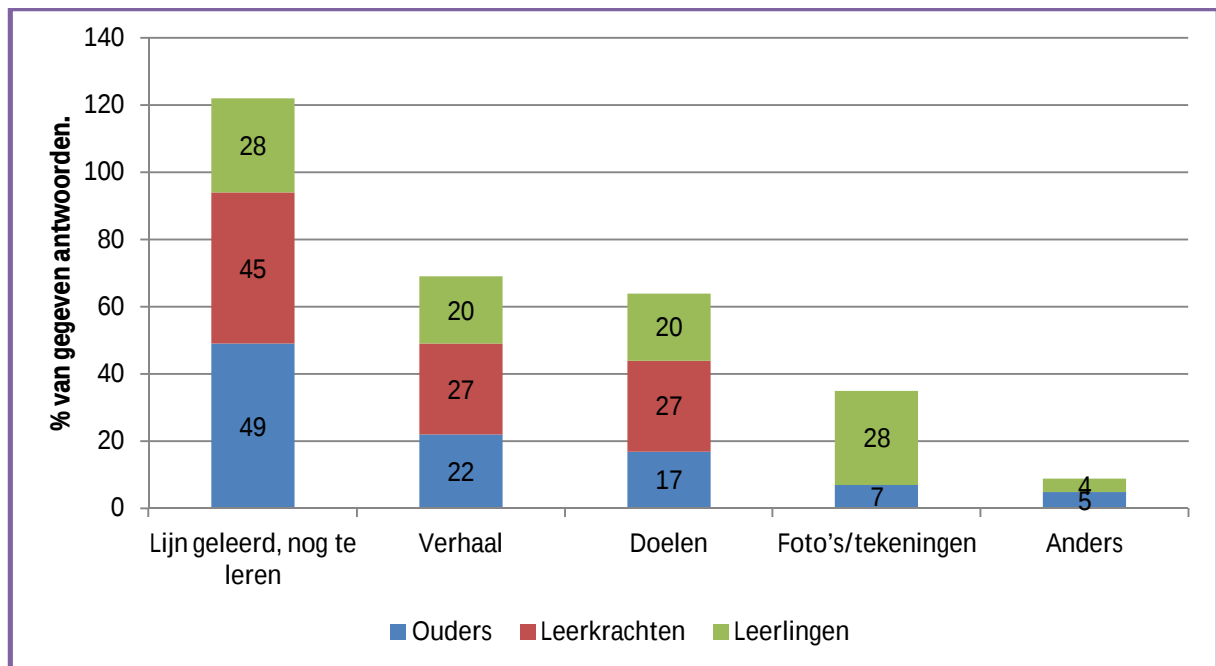
De respondenten hebben het onderdeel relaties en seksualiteit het minst gekozen. Dit onderdeel is waarschijnlijk weinig gekozen vanwege de bewoording. De leerlingen hebben dit onderdeel weinig gekozen, omdat ze niet verder dan het woord seks kijken. Het onderdeel relaties is echter wel een onderdeel dat terugkomt in de andere onderdelen en gekozen wordt bij anders.

De bovenstaande overeenkomsten zijn meegenomen naar de focusgroep bij deelvraag drie. Met deze overeenkomsten zijn afspraken gemaakt over de inhoud van het portfolio.

4.2 DEELVRAAG 2

Op welke manier zouden de leerlingen, ouders en team (leerkrachten, ib en directie) de gekozen onderdelen van de sociaal-emotionele ontwikkeling vorm willen geven?

Om deze deelvraag te kunnen beantwoorden, is er in de vragenlijst een vraag gesteld aan de respondenten hoe ze de ontwikkeling in het portfolio zouden willen weergeven. Hierbij hebben de respondenten een multiplechoice vraag gekregen, waarbij ze in principe één antwoord konden geven. Ze hadden ook de optie 'anders' gekregen, waarbij ze hun eigen manier konden aangeven. Bij het antwoord 'anders' hebben meerdere respondenten een samenvoeging van twee van de items erboven gegeven. Ik heb hierop besloten om deze antwoorden bij de al eerder gegeven items te rekenen. Dit geeft een beter beeld van de antwoorden van de respondenten. Ook bij deze vraag zijn de aantallen antwoorden weer omgerekend in percentages.

Grafiek 3: Op welke manier de respondenten de ontwikkeling in een portfolio weergegeven willen zien.

Conclusie

Met een totaal percentage van 118% is 'lijn geleerd en nog te leren' het meest gekozen. Dit onderdeel heeft zowel van de ouders (49%) als leerkrachten (45%) het hoogste percentage gekregen. De leerlingen hebben naast de 28% van de 'lijn geleerd en nog te leren' een even hoog percentage bij 'foto's en tekeningen'. Bij de keuze 'anders' noemt een leerling als manier: een film. Dit is wel beeldmateriaal behorend in de categorie foto's en tekeningen. Omdat de verwerking hiervan anders is, heb ik deze niet bij het onderdeel foto's en tekeningen gevoegd.

De uitkomsten van de vormen zijn meegenomen naar de focusgroep bij deelvraag 3. Bij de focusgroep is op basis van de data bij deelvraag 1 en 2 een uiteindelijk besluit aangaande de vorm gemaakt.

4.3 DEELVRAAG 3

Welke wensen van leerkrachten, ouders en leerlingen ten aanzien van inhoud en vormgeving nemen we (leerkrachten, directie en ib) op in het portfolio?

De data komend uit deelvraag 1 en 2 zijn meegenomen naar de focusgroep. In de eerste bijeenkomst van de focusgroep is deze data gepresenteerd door middel van de grafieken. Hierna is er eerst in tweetallen en daarna in de groep gesproken over de opvallende zaken uit de vragenlijsten en welke keuzes we hierop gaan maken ten opzichte van de inhoud en vormgeving. In de tabel hieronder staan de uitspraken uit de focusgroep die van belang zijn voor de inhoud en vormgeving van het portfolio. Deze tabel is tot stand gekomen door de uitwerking van de focusgroep te labelen rondom de woorden inhoud en vormgeving.

Inhoud	• De belangrijkste gebieden van Goed voor Mekaar komen ook terug bij de gebieden die zelf zijn gekozen. • Zelfvertrouwen is een gebied dat veel gekozen is, daar zullen we ook wat mee moeten. • Samen blijft een belangrijk thema om te laten zien. • Eigenlijk zie je onze visie terug in de uitkomsten: zelfvertrouwen, verantwoordelijkheid en samen. • De gebieden van Goed voor mekaar passen goed bij de gebieden die de mensen zelf hebben gekozen. Waarom zullen we dan moeilijk doen? • Ik vind dat we de gebieden van Goed voor mekaar moeten gebruiken. • Waarom zullen we moeilijk doen, als de gebieden van Goed voor Mekaar al de lading dekken. Misschien handig om het woord seksualiteit dan niet te gebruiken, maar meer te richten op de relaties met elkaar. • De doelen van Goed voor mekaar passen bij de blokken die we geven. Dan is het portfolio daar ook aan te koppelen. Dit vind ik makkelijker in de praktijk. • Spelen met elkaar moet nog wel terugkomen. Het is juist zo belangrijk het samenwerken.
Vormgeving	• De lijn met doelen is veruit het meest gekozen. Daar moeten we wat mee. • Hoe kan zo'n lijn eruit zien? Moet ik dan denken aan de kijklijn? (Hierna volgen voorbeelden van groepsleden) • De leerlingen hebben ook een voorkeur voor tekeningen en afbeeldingen. Ik vind dat we hier rekening mee moeten houden. Het kind moet er echt mee aan de slag. • Kunnen we een samenvoeging maken van onderdelen? • We moeten gewoon met de lijn aan de slag. Dan kunnen we de vooruitgang van het kind zelf goed meten in relatie met zichzelf. Hierbij is het wel handig als de kinderen weten wat er gemeten wordt. Kunnen er geen doelen voor een bouw bij? • Met doelen bepaal je wel dat een leerling goed of slecht is, meet je dan nog een leerling ten opzichte van zichzelf?

Tabel 2: Presentatie data van focusgroep bijeenkomst één.

Conclusie eerste bijeenkomst focusgroep

Op basis van de gesprekken in de focusgroep zijn er enkele punten naar voren gekomen. Ten opzichte van de inhoud is er door alle aanwezigen gesproken over de gebieden SLO. De overeenkomsten tussen de gebieden en de visie van de school zijn meerdere malen naar voren gekomen. Dit heeft de focusgroep doen besluiten om de gebieden van SLO te gebruiken bij het portfolio. Hierbij is wel de kanttekening gemaakt om het woord relaties te gebruiken in plaats van seksualiteit. Dit in verband met de lage scores die de respondenten aan dit gebied hebben gegeven. Daarnaast merken ze op, dat ze het onderdeel 'samen' te weinig vinden terugkomen, juist omdat dit in het Jenaplan een belangrijk thema is. Dit zorgt ervoor dat het onderdeel 'spelen en werken met elkaar' terug zal komen in het portfolio, naast de gebieden van SLO.

Ten opzichte van de vormgeving is in de focusgroep een discussie ontstaan of we mee moesten gaan met de hoge score voor de 'lijn geleerd en nog te leren'. Er werd aangegeven dat er dan weinig met de mening van de leerlingen werd gedaan. Hierop werd besloten om een samenvoeging te maken van een 'lijn geleerd en nog te leren' waarop aangegeven kan worden wat een leerling al heeft geleerd en 'tekeningen en foto's' als bewijs van het geleerde.

Tweede bijeenkomst focusgroep

Met de data komend uit de eerste bijeenkomst van de focusgroep is een prototype van het product ontworpen om te gebruiken in de praktijk. Bij het ontwerpen is gebruik gemaakt van de doelen van SLO, de tussendoelen van de CED-groep, de data komend uit de vragenlijsten en de besluiten gemaakt in de eerste bijeenkomst van de focusgroep. Het prototype van het product is teruggegaan naar dezelfde focusgroep. De data komend uit deze focusgroep is in de tabel weergegeven. De data is hierbij weer gelabeld rondom de woorden inhoud en vormgeving.

Inhoud	• Hoort het laatste punt bij jezelf presenteren wel bij dit onderdeel? • De inhoud is duidelijk en in kindertaal verwoord. • Mooi dat de kinderen nu zien welke doelen ze aan zouden kunnen werken.
Vormgeving	• Mooi gekoppeld aan de manier van werken in de groepen. De gezichtjes zijn bij de kinderen in de onderbouw al bekend. • De lijn kan mooi op meerdere momenten ingevuld worden, zo kunnen ze hun groei zien. Is het in de bovenbouw niet mooi om ook te kunnen aangegeven 'waarom' ze daar zitten. Misschien met een doel erbij? • Het doel erbij is een goed idee, misschien dan vanaf groep 5, zodat deze overgang ook weer makkelijker wordt. • De gezichtjes zijn heel duidelijk. Zouden we twee rijen kunnen toevoegen dat er meerdere momenten apart ingevuld kunnen worden? Of gaan we met twee kleuren invullen?

Tabel 3: Data presentatie focusgroep bijeenkomst twee.

Conclusie tweede bijeenkomst focusgroep.

Op basis van de gesprekken in de focusgroep zijn er enkele punten naar voren gekomen.

Ten opzichte van de inhoud is er een tussendoel verplaatst naar een ander gebied. Hier vonden de betrokkenen het tussendoel beter bij passen. Ook zijn er twee tikfouten uit de tekst gehaald.

Ten opzichte van de vormgeving is in de focusgroep besloten om een kader met doel met uitleg toe te voegen aan de midden- en bovenbouw. Daarnaast is er bij de onder- en middenbouw besloten om twee rijtjes met gezichtjes toe te voegen, zodat de lijst op twee momenten in een jaar gebruikt kan worden.

HOOFDSTUK 5: CONCLUSIES EN DISCUSSIE

Met dit onderzoek heb ik een antwoord willen vinden op de volgende onderzoeksvraag:

‘Op welke manier kan de sociaal-emotionele ontwikkeling van een leerling op de Jenaplaneet worden weergegeven in een portfolio?’

Met de data komend uit de deelvragen ben ik aangekomen tot de evaluatiefase en het beantwoorden van de hoofdvraag. Er is een product ontworpen om te gebruiken op de Jenaplaneet. In de focusgroep is besloten om de gebieden van SLO te gebruiken, aangevuld met het onderdeel ‘samen spelen en werken’. Dit heeft voor de volgende verdeling van gebieden gezorgd:

Gebieden SLO	Vertaling gebieden portfolio
Zelfvertrouwen	Jezelf presenteren
Waarden en normen/zelfvertrouwen	Een keuze maken
Gevoelens/zelfvertrouwen	Opkomen voor jezelf
Inlevingsvermogen	Ervaringen delen
Relaties (en seksualiteit)	Aardig doen
Conflicten	Omgaan met conflicten
	Samen spelen en werken

Tabel 4: De gebieden van SLO en de weergave van deze gebieden in het portfolio.

Hierbij is het gebied zelfvertrouwen bij meerdere onderdelen in het portfolio terug te vinden. Dit gebied bestaat bij SLO ook uit meerdere onderdelen, namelijk; zelfbeeld, zelfbewuste houding en weerbaarheid.

De gebieden van SLO zijn door de CED-groep opgesplitst in tussendoelen voor de onder-, midden- en bovenbouw. In de inleiding van dit onderzoek heb ik aangegeven dat de tussendoelen op een studiedag in het schooljaar 2012-2013 door de leerkrachten op de Jenaplaneet zijn bekeken en aangepast. Omdat de leerkrachten deze doelen al hebben bekeken en ze passen bij de jenaplanpraktijk, zijn deze gebruikt voor de uitwerking in het portfolio. Deze tussendoelen zijn in kindertaal herschreven en er is een eerste opzet voor het

product gemaakt. Hierbij is gebruik gemaakt van de data komend uit de vragenlijsten en de besluiten uit de focusgroep. Het prototype van het product is teruggegaan naar dezelfde focusgroep. We hebben besloten om een tussendoel te verplaatsen. Ook is er bij de bovenbouw een kader toegevoegd, waarin de leerlingen hun eigen doel kunnen beschrijven. Het uiteindelijk product is op de volgende bladzijdes in een kleinere versie terug te vinden. Eerst zijn de zeven gebieden voor de onderbouw te vinden, met eenmaal de achterkant van alle bladen. Ook zijn ook de zeven gebieden van de midden- en bovenbouw te vinden. Het complete product, zoals gebruikt wordt op de Jenaplaneet, is terug te vinden in bijlage vier.

Portfolio sociaal-emotionele ontwikkeling onderbouw

Onderbouw Jezelf presenteren Denk aan: - Jezelf voorstellen. - Aan anderen dingen vertellen. Ik denk na voordat ik iets vertel. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik ben trots op wat ik allemaal kan. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik vertel wat ik leuk vind om te doen. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik kan mezelf goed voorstellen aan iemand anders. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik kan aan de groep dingen vertellen over mezelf. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik vertel een idee aan een ander kind. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik vertel een idee aan een groepje kinderen. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik kijk anderen aan als ik iets in de kring vertel. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik vertel aan anderen waar ik trots op ben. 😊😊😊😊😊😊😊😊 	Onderbouw Een keuze maken Denk aan: - Kiezen - Weten wat je leuk vindt. Ik kan kiezen tussen meerdere voorwerpen. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik denk bij een keuze na wat ik zelf leuk vind om te doen. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik heb snel spijt van een keuze. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Als ik een keuze heb gemaakt, blijf ik daarbij. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik denk goed na voordat ik een keuze maak. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik durf een eigen keuze te maken. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik kies soms iets wat een ander leuk vindt om te doen. 😊😊😊😊😊😊😊😊
Onderbouw Opkomen voor jezelf Denk aan: - Een ander aanspreken. - Grenzen aangeven. - Mening durven geven. - Zelfvertrouwen. Ik loop weg als iemand onaardig doet. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik vraag om hulp als het me niet lukt om iets aan te trekken. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik zeg nee als iemand iets doet wat ik niet wil. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik zeg tegen de juf als ik niet mee mag doen met anderen. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik vertel aan de juf als iemand niet aardig tegen mij doet. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik weet als iemand de baas speelt of de baas is. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik vertel het als iemand iets vergeet als het aan mij beloofd is. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik vertel aan iemand anders als ik iets niet leuk vind. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik weet wat ik goed kan. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik kies uit oplossingen die door mijn juf gegeven worden. 😊😊😊😊😊😊😊😊 	Onderbouw Ervaringen delen Denk aan: - Leuke en rare dingen vertellen die je hebt meegemaakt. - Luisteren naar een ander. Ik vertel in de kring over iets wat ik op school heb gedaan. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik geef aan welke dingen ik leuk of mooi vind. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik ben soms blij, boos of verdrietig in de groep. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik laat zien als ik verdrietig of verbaasd ben. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik neem afscheid van mensen die weg gaan. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik vertel als ik op dezelfde plek ben geweest als iemand anders. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik luister als een ander kind iets anders wil. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik herken als iemand boos, blij, verdrietig of bang is. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik vertel in de kring over grappige dingen die ik heb meegemaakt. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik vertel aan een ander dat ik teleurgesteld ben. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik heb leuke geheimjes met anderen. 😊😊😊😊😊😊😊😊 Ik luister naar een ander kind als hij iets vertelt over een gevoel. 😊😊😊😊😊😊😊😊

Portfolio sociaal-emotionele ontwikkeling bovenbouw

Bovenbouw

Jezelf presenteren

Denk aan:

- Een presentatie houden.
- Zeggen wat je vindt.

Starter:

- Ik stel me voor aan onbekende leeftijdsgenoten.
- Ik geef mijn mening over een onderwerp uit het nieuws.
- Ik hou een presentatie voor de klas.
- Ik geef tips op een goede manier.

Expert:

- Als sta met een goede houding voor de groep en praat hard genoeg.
- Ik reageer op tips door mijn gedrag te veranderen.
- Ik geef een presentatie in een groep die niet mijn eigen klas is.
- Ik kan vertellen of ik graag aandacht krijg of niet en waarom.

Starter

Expert

Ik zit nu op een: _____

Omdat: _____

Mijn doel is: _____

Ik zit nu op een: _____

Omdat: _____

Mijn doel is: _____

Ik zit nu op een: _____

Omdat: _____

Mijn doel is: _____

Bovenbouw

Een keuze maken

Denk aan:

- Kiezen en terugkomen op deze keuze.
- Weten wat je zelf leuk vindt en wat de ander leuk vindt.

Starter:

- Ik hou rekenen met de wensen van een ander bij het maken van een keuze.
- Ik help een ander als hij geen keuze kan maken.
- Ik vraag om tijd om te denken als ik niet kan kiezen.
- Ik geef de ander tijd om na te denken.
- Ik denk soms lang en soms kort na over een keuze.

Expert:

- Ik voorspel welke keuze de andere zal maken.
- Ik zorg voor extra informatie om een goede keuze te maken.
- Ik kan aangeven waarom het soms handig is om snel en anderszels te kiezen.
- Ik vertel over situaties waarin je niet kan of wil kiezen.
- Ik kan tot een standpunt komen bij een dilemma.
- Ik kan argumenten benoemen waardoor een ander tot een andere keuze kan komen.

Starter

Expert

Ik zit nu op een: _____

Omdat: _____

Mijn doel is: _____

Ik zit nu op een: _____

Omdat: _____

Mijn doel is: _____

Ik zit nu op een: _____

Omdat: _____

Mijn doel is: _____

Bovenbouw

Opkomen voor jezelf

Denk aan:

- Een ander aanspreken.
- Grenzen aangeven.
- Mening durven geven.
- Zelfvertrouwen.

Starter:

- Ik zeg als ik niet over mijn gevoel wil praten.
- Ik vertel aan een vriend wat ik fijn vind in onze vriendschap.
- Ik zeg op een goede manier tegen een volwassene dat ik aan de beurt ben.
- Ik geef in een gesprek een mening die anders is dan de andere.
- Ik vraag om hulp over hoe ik iets moet aanpakken.

Expert:

- Ik vraag om hulp aan de juiste persoon.
- Ik verwoord gevoelens van schaamte.
- Ik zeg als iemand mij aanraakt op een manier die ik niet wil.
- Ik zeg tegen een volwassene op een goede manier als deze zich niet aan de afspraken houdt.
- Ik zoek hulp als een ander niet reageert als ik voor mezelf op kom.
- Ik geef mijn mening over een onderwerp als de meerderheid een andere mening heeft.

Starter

Expert

Ik zit nu op een: _____

Omdat: _____

Mijn doel is: _____

Ik zit nu op een: _____

Omdat: _____

Mijn doel is: _____

Ik zit nu op een: _____

Omdat: _____

Mijn doel is: _____

Bovenbouw

Ervaringen delen

Denk aan:

- Gevoelens herkennen en mee omgaan.
- Leuke en rare dingen vertellen die je hebt meegemaakt.
- Actief luisteren naar een ander.

Starter:

- Ik kies wat ik aan bekenden en onbekenden vertelt.
- Ik weet dat verschillende dingen je gevoel kunnen veranderen.
- Ik herken gevoelens van verlegenheid en onzekerheid.
- Ik maak goede afspraken over rullen en lenen en hou me hieraan.
- Ik heb een actieve luisterhouding als iemand wat vertelt.
- Ik vertel over welke onderwerpen je wel of niet grappig kunt maken.
- Ik weet dat gevoelens bij iedereen anders kan zijn.

Expert:

- Ik laat iemand anders wat vertellen over iets wat we samen hebben gedaan.
- Ik toon belangstelling door vragen aan een ander te stellen.
- Ik voel wat verkeerde grappjes zijn en verander dan mijn gedrag.
- Ik vertel aan een ander over iets wat ik beleefd heb.
- Ik praat over gevoelens van eenzaamheid en praat erover.
- Ik geniet samen met anderen van een succes dat we behaald hebben.
- Ik val iemand niet in de rede met mijn eigen ervaring.

Starter

Expert

Ik zit nu op een: _____

Omdat: _____

Mijn doel is: _____

Ik zit nu op een: _____

Omdat: _____

Mijn doel is: _____

Ik zit nu op een: _____

Omdat: _____

Mijn doel is: _____

Aardig doen

Denk aan:

- Helpen en iemand troosten.
- Het veranderen van je gedrag als anderen er last van hebben.
- Rekening houden met anderen.

Starter:

- ☐ Ik troost een ander kind dat gepest wordt.
- ☐ Ik weet wat jaloers zijn is.
- ☐ Ik gun een ander iets leuks.
- ☐ Ik reageer op een voorstel door samen een plan te maken.
- ☐ Ik weet wat vervelend zijn is en ga er goed mee om.
- ☐ Ik bied mijn excuses aan als iets fout is gegaan.
- ☐ Ik help alle leerlingen die mij om hulp vragen.
- ☐ Ik ga goed om met de gevoelens van anderen.
- ☐ Ik ga aardig om met alle kinderen uit de klas.

Starter

Expert:

- ☐ Ik kom op voor een kind dat gepest wordt.
- ☐ Ik weet dat iedereen andere kwaliteiten heeft en kan deze benoemen.
- ☐ Ik weet dat wat ik doe gevolgen heeft.
- ☐ Ik reageer vriendelijk als iemand iets voorstelt wat ik niet leuk vind.
- ☐ Ik verander mijn gedrag als iemand zich gekwetst voelt.
- ☐ Ik zorg ervoor dat ik anderen niet kwets.
- ☐ Ik geef mijn mening over hoe dingen 'horen'.
- ☐ Ik kan de leiding nemen en daarbij rekening houden met de wensen van mezelf en de anderen.

Expert

Ik zit nu op een:

Omdat:

Mijn doel is:

Ik zit nu op een:

Omdat:

Mijn doel is:

Ik zit nu op een:

Omdat:

Mijn doel is:

Omggaan met conflicten

Denk aan:

- Inleven in een ander bij een conflict.
- Niet schelden, slaan of schoppen.
- Een compromis sluiten

Starter:

- ☐ Ik luister naar de ander als deze een voorstel doet voor een oplossing.
- ☐ Ik kan voor- en nadelen van conflicten benoemen.
- ☐ Ik toon begrip voor de gevoelens van de ander bij een conflict.
- ☐ Ik blijf rustig wanneer een ander boos wordt.
- ☐ Ik kan inschatten wanneer ik me beter niet met een conflict van een ander kan bemoeien.
- ☐ Ik praat om een goede manier een meningsverschil met een volwassene uit.
- ☐ Ik bedenkt veel oplossingen bij een conflict en zoek samen naar een win-win oplossing.
- ☐ Als ik spijt heb, probeer ik dit op een goede manier recht te zetten.

Starter

Expert:

- ☐ Ik vraag na wat mijn aandeel was bij een conflict.
- ☐ Ik weet op welke manier ik hulp kan geven bij conflicten tussen anderen.
- ☐ Ik weet wat bij conflict acceptabel gedrag is en wat je niet kunt doen.
- ☐ Ik vertel dat een meningsverschil niet tot een ruzie hoeft te leiden.
- ☐ Ik weet wat afspreken met een ander kunnen doen en verander mijn gedrag.
- ☐ Ik verwoord bij een conflict de standpunten van beide partijen.
- ☐ Ik voorkom een conflict door op tijd aan te geven aan een ander dat hij te ver gaat.
- ☐ Ik bemiddel bij een conflict tussen anderen.
- ☐ Ik kom op voor een kind dat gepest wordt.

Expert

Ik zit nu op een:

Omdat:

Mijn doel is:

Ik zit nu op een:

Omdat:

Mijn doel is:

Ik zit nu op een:

Omdat:

Mijn doel is:

Samen spelen en werken

Denk aan:

- Afspraken maken met elkaar.
- Samenwerken
- Kwaliteiten van jezelf en de ander.

Starter:

- ☐ Ik maak afspraken over de taakverdeling in een groep van 4-6 personen.
- ☐ Ik heb mijn eigen aandeel in het bespreken van een taakverdeling.
- ☐ Ik leg me erbij neer als er een beslissing door de groep wordt gemaakt.
- ☐ Ik benoem de kwaliteiten van andere leerlingen en maak er gebruik van.
- ☐ Ik maak gebruik van mijn eigen kwaliteiten.

Starter

Expert:

- ☐ Als ik tips krijg van anderen om mijn gedrag te veranderen, doe ik dat.
- ☐ Ik help een ander om iets in de groep te zeggen.
- ☐ Ik neem bij het samenwerken soms de leiding, maar soms doe ik ook wat anderen zeggen.
- ☐ Ik kan benoemen wat mijn kwaliteiten zijn en neem de taken aan die bij mijn kwaliteiten passen.

Expert

Ik zit nu op een:

Omdat:

Mijn doel is:

Ik zit nu op een:

Omdat:

Mijn doel is:

Ik zit nu op een:

Omdat:

Mijn doel is:

Dit kan ik al:

Met dit product is op de Jenaplaneet een manier gevonden om de sociaal-emotioneel ontwikkeling weer te geven in het portfolio. Hiermee is het doel van het onderzoek bereikt, maar is er tegelijk met het uitvoeren van het onderzoek ook een ander doel bereikt. Door het uitvoeren van het onderzoek ben ik zelf vaardiger geworden in het zien van de ontwikkeling die een kind op sociaal-emotioneel gebied doormaakt. Vóór het uitvoeren van het onderzoek vond ik het lastig om te zien of de ontwikkeling van een kind normaal is, of dat de ontwikkeling stagneert en aandacht behoeft. Bij het vooronderzoek onder collega's, ben ik erachter gekomen dat ik niet als enige met dit probleem worstel. Er waren drie collega's die aangaven dat ze binnen de sociaal-emotionele ontwikkeling wel de extreme gevallen van stagnatie zagen. Als de stagnatie echter minder zichtbaar is, vinden ze dit moeilijker te zien. Aan het einde van het onderzoek gaven de desbetreffende collega's aan dat ze met het product beter zicht hebben op de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen in de groep.

Bij het ontwerpen van het product zijn keuzes gemaakt op het gebied van inhoud en vormgeving. Hieronder volgt een toelichting.

5.1 KRITISCHE REFLECTIE OP INHOUD VAN HET PRODUCT

De inhoud van het product laat veel overeenkomsten met de visie van de Jenaplaneet zien. Zo zijn de waarden uit de visie van de Jenaplaneet 'verantwoordelijkheid, (zelf)vertrouwen en samen'. Deze komen terug in de onderdelen die in het onderzoek gekozen zijn.

verantwoordelijkheid	• In onderzoek 'zelfstandigheid en verantwoordelijkheid'. • Als tweede met 36% gekozen..
(zelf)vertrouwen	• In onderzoek 'zelfvertrouwen'. • Meest gekozen met 37%.
samen	• In onderzoek meerdere onderdelen. 'Omgaan met elkaar', 'contacten met anderen' en spelen met elkaar. • Daaropvolgend gekozen met 34%, 31% en 30%.

Figuur 3: Samenhang tussen de waarde van de Jenaplaneet en de onderdelen gekozen in het onderzoek.

De inhoud van het product is anders gebleken dan bij de vaardigheden die ouders aangeven in de top tien van Newcomer (In: Van Meersbergen & De Vries, 2013). Niet alle vaardigheden die hier staan, komen ook naar voren in dit onderzoek. Dit komt mogelijk door het verschil in insteek bij het onderzoek van Newcomer en dit onderzoek. Bij het onderzoek van Newcomer wordt gevraagd naar de vaardigheden die de kinderen moeten leren. Bij mijn onderzoek wordt gevraagd naar vaardigheden die we willen laten zien in het portfolio. Het verschil kan ook te maken hebben met een onvoldoende dwarsdoorsnede van de Jenaplaneet. Op de Jenaplaneet zit een diversiteit aan culturen en sociale niveaus. Bij het afnemen van de vragenlijst heb ik geen vragen gesteld over de achtergrond van de respondenten. Dit heb ik bewust gedaan om de drempel zo laag mogelijk te houden en de anonimiteit te kunnen garanderen. Bij het nogmaals uitvoeren van het onderzoek is het een mogelijkheid om wel vragen te stellen over de achtergrond, zodat duidelijk is of hier het verschil tussen de onderzoeken vandaan komt.

Met de inhoud van het product kunnen we de leerlingen in het portfolio volgen. In de focusgroep werd zich afgevraagd of het uiteindelijke product wel de groei van de leerling weergeeft. De leerling vult namelijk zelf het product in. Wat als een leerling zichzelf niet goed inschat? We kwamen tot de conclusie dat het belangrijk blijft dat het invullen in gesprek gebeurt, zodat het echt ontwikkelingsgericht blijft. Hierbij kun je samen met het kind kijken naar de groei. Het is van belang om aandacht te houden voor het beoordelen van, in plaats van oordelen over het kind. Het kind en zijn ontwikkeling moet centraal staan. Hierbij blijven we werken volgens de basisprincipes van het jenaplanonderwijs.

5.2 KRITISCHE REFLECTIE OP VORMGEVING VAN PRODUCT.

Ten opzichte van de vormgeving heeft de focusgroep ervoor gekozen om het portfolio echt aan te laten sluiten bij de leerlingen. De leerlingen hebben bij de vragenlijsten aangegeven om hun ontwikkeling te laten zien met 'doelen' en 'tekeningen en afbeeldingen'. De leerling is volgens de theorie de eigenaar van het portfolio. In de vragenlijst van ouders en leerkrachten geeft 80% aan dat de leerling de eigenaar is. Dit heeft de stuurgroep laten besluiten om bij het product ook gebruik te maken van 'doelen' en 'tekeningen en afbeeldingen'. Ik vind dit een goede ontwikkeling, omdat je hiermee de leerling betreft bij zijn eigen ontwikkeling en het zelfvertrouwen kan bevorderen. Dit sluit tevens weer aan bij de visie van de Jenaplaneet dat ieder kind uniek is. Door deze aanpassingen past het product

goed bij de Jenaplaneet, maar is het minder toepasbaar op een andere school. De betrouwbaarheid van het product is afgenomen, maar de bruikbaarheid in de praktijk is toegenomen.

5.1 AANBEVELINGEN

Op basis van dit onderzoek zijn hieronder verschillende aanbevelingen te vinden.

Jenaplaneet:

- Het is aan te bevelen om het product rondom het volgen van de sociale ontwikkeling in fases in te voeren. Hierbij kan er gebruik gemaakt worden van tussenevaluaties om het proces goed te kunnen volgen en het portfolio aan te passen. Het is handig om de tussenevaluaties op de vergaderplanning zetten om er bewust tijd voor vrij te maken. Ik zal hierbij als gedragsspecialist het proces monitoren en de tussenevaluaties leiden.
- Het maken van afspraken rondom de vorm en momenten waarop het portfolio wordt gebruikt en ingevuld. Hierbij gebruik maken van de krachten en vormen die er al op school aanwezig zijn. Hierbij denkend aan maatjes om de lijsten te kunnen invullen in de onderbouw.

JAS:

- Onderzoeken of het mogelijk is om het ontworpen product te gebruiken op een andere jenaplanschool. Hierbij zullen de waarden van een andere jenaplanschool verschillen en overeenkomsten hebben door het gedeelde jenaplanconcept.

Verder onderzoek:

- Onderzoeken of het ontworpen product echt de groei van de leerling meet of alleen de groei zoals de leerling dit ziet? Met dit onderzoek zou er aangesloten worden bij de twijfels van enkele leerkrachten over de betrouwbaarheid van het product.

HOOFDSTUK 6: EVALUATIE EN REFLECTIE.

Dit ontwerponderzoek heb ik met veel plezier uitgevoerd en ik heb mijn doel bereikt. Door het doorlopen van de fasen van een ontwerponderzoek, heb ik systematisch de wensen van de Jenaplaneet kunnen onderzoeken en is er een product voor in het portfolio ontstaan. Het uitvoeren van het onderzoek heeft toppen en dalen gekend. Door de dalen ben ik heen geholpen door mijn Critical Friends en mijn collega's op de Jenaplaneet. Ze hebben er mede voor gezorgd, dat het onderzoek tot een goed einde is gekomen. Andere onderzoekers wil ik aanraden om iemand in de omgeving te zoeken, die je kan stimuleren bij het afronden van het onderzoek. Bij voorkeur is dit iemand op de werkplek, die je kan helpen bij alle onderdelen. Bij mij is dit een collega op de Jenaplaneet geweest. Zij zag me soms stoeien om alles bij elkaar en voor elkaar te krijgen. Door haar positieve feedback ben ik door gegaan en is het onderzoekverslag geschreven. Andere onderzoekers wil ik ook aanraden zich te verdiepen in hun manier van leren. Van jongs af aan ben ik iemand die leert door te doen. Ik wil dingen ervaren, voelen en zien. Als iets mij een goed gevoel geeft, zal ik het graag nog eens uitvoeren. Het uitvoeren van een ontwerponderzoek past echt bij mijn manier van leren. Ik ontwerp op deze manier iets dat echt gebruikt gaat worden. Dit zorgt bij mij voor een hogere betrokkenheid. Bij het uitvoeren van het onderzoek heb ik gemerkt, dat dit bij veel collega's op de Jenaplaneet ook zo is. Ze willen graag iets wat ze meteen kunnen gebruiken in de praktijk. Door het onderzoek ging er tijd overheen voordat het product klaar was. Enkele collega's hadden hier moeite mee, ze wilden een concreet product zien en vonden de onduidelijkheid niet fijn. Bij een nieuw onderzoek wil ik hier in een focusgroep rekening mee houden door meer uitleg en mogelijke voorbeelden te geven.

Bij het onderzoek heb ik gewerkt aan mijn doel uit mijn POP om de sociaal-emotionele ontwikkeling in beeld te hebben (competentie 2, 3 en basisdimensie A2) en hier samen met de leerling en ouders mee aan de slag te gaan. (competentie 1, 6, basisdimensies A1, B2.1 en B2.2) Zoals aangegeven in hoofdstuk vijf heb ik dit niet alleen voor mezelf gedaan, maar hebben andere collega's ook hun kennis verbreed. Zij hebben nu beter zicht op de ontwikkeling van de leerlingen. Door het onderzoek via het JAS te delen met andere jenaplanscholen, zou het mogelijk kunnen zijn dat andere jenaplanscholen gebruik gaan maken van het onderzoek.

Door het uitvoeren van het onderzoek ben ik gegroeid in de communicatie. (competentie 5) Ik ben van jongs af aan meer een beta-persoon. Ik ben goed met cijfers, maar heb moeite met taal en communiceren. Bij het onderzoek heb ik veel moeten overleggen met collega's. Onder andere bij het opstellen van de vragenlijsten en in de focusgroep. Bij de communicatie moest ik duidelijk zijn en goed doorvragen om achter de meningen van mijn collega's te komen. Van collega's heb ik teruggekregen, dat ze het goed vonden om te zien hoe ik hierin gegroeid ben. Van een stil en teruggetrokken collega, naar een collega die weet wat ze wilt en haar mening op een goede manier kan weergeven. (basisdimensie A3) Hierbij betrek ik steeds meer de mening van collega's, leerlingen en ouders en ga ik hier kritisch mee om. (competentie 4, basisdimensie B1) Met het onderzoek heb ik een grote stap gemaakt in het communiceren met partners in het onderwijs. Ik ben heel blij dat dit door de opleiding en het onderzoek deze groei heb doorgeemaakt. (competentie 7, basisdimensie B2.3) Het heeft me meer zelfvertrouwen gegeven.

Het gebruik van taal is bij het schrijven van het onderzoek een struikelblok geweest. Ik ben iemand die schrijft en dan pas bedenkt hoe de tekst het beste opgeschreven kan worden. Dit zorgt voor het vaak herschrijven van stukken. Ik ben wel op deze manier blijven schrijven, omdat ik anders blokkeer. Ik wil het dan te goed doen.

Bij het schrijven van het onderzoek had ik in het begin moeite met het woord 'leerlingen'. Op een jenaplanschool spreken we van kinderen in plaats van leerlingen. Dit komt voort uit basisprincipe één, waarin staat dat ieder mens uniek is. (Both, 1997) De bewoording 'kind' is afkomstig van klein mens. Dit is dan ook de reden dat we van kinderen spreken. Tijdens een intervisie over het onderzoek heb ik aangegeven dat ik moeite had met het wisselen tussen leerlingen en kinderen. Hierop werd aangegeven, dat ik mijn onderzoek ook vanuit het woord 'kinderen' kan schrijven, als ik dit maar toelicht. Bij het herschrijven van het onderzoek vanuit het woord 'kinderen', merkte ik dat dit niet meer klopte. Ik heb in de afgelopen periode aangeleerd om leerling te schrijven en in de literatuur kom je meestal het woord 'leerling' tegen. Ik ben hiermee vertrouwd geraakt en gebruik in stukken voor de opleiding het woord 'leerling'. Toch was het probleem van schakelen nog niet verdwenen, omdat in letterlijke citaten zowel 'leerling' als 'kind' gebruikt wordt. Ik heb hierop besloten om het woord 'leerling' te gebruiken, behalve bij letterlijke citaten of de uitwerking van de focusgroep.

Bij het uitvoeren van het onderzoek en het schrijven van het verslag heb ik veel gehad aan mijn Critical Friends. Twee van mijn Critical Friends hebben met het schrijven van mijn onderzoek meegelezen. Ze hebben me bijgestaan in het schrijven van het onderzoek. Het was soms lastig, dat mijn Critical Friends ook druk waren met onderzoek en het meelezen daardoor erbij in schoot. Ik ben erg dankbaar dat mijn Critical Friends tijd voor het lezen tijd vrij hebben gemaakt. Aan het nalezen van hun onderzoeken heb ik ook veel gehad. Ik kreeg hierdoor een andere kijk op het schrijven. Soms heeft dit voor een hernieuwde flow in het schrijven gezorgd. Ook bij intervisie heb ik vele bruikbare tips mogen ontvangen. Het uiteindelijke concept hebben ook andere Critical Friends gelezen. Door tips heb ik onder andere de opbouw van hoofdstuk drie veranderd. Ook heb ik door de gekregen feedback veel meer toegelicht en aangepast in de literatuur in hoofdstuk twee.

LITERATUURLIJST

Both, K.(1997) *Jenaplanonderwijs op weg naar de 21^e eeuw*. Amersfoort: CPS

CED-groep (z.d.) PO Basisleerlijn Sociaal gedrag. Verkregen van <http://www.leerlijnen.cedgroep.nl/po-sbo/leerlijnen-po-sbo.aspx>

Danielson, C., Abrutyn, L. (1997) *An Introduction to Using Portfolios in the Classroom*. Verkregen van: <http://www.ascd.org>

Easley, S., Mitchell, K. (2009) *De waarde van portfolio's*. Amersfoort: Kwintessens

Fontys OSO (z.d.) *Inleiding Neuropsychologie*. Tilburg: Fontys OSO

Hebert, E.A. (2001) *The Power of Portfolios*. San Francisco: Jossey-Bass

Heggeler, M. ten (2006) Portfolio sociale competentie. *JSW*, jrg 90, p. 36-38.

Inspectie van Onderwijs (2012) *Toezichtskader PO/VO*. Verkregen van: http://www.onderwijsinspectie.nl/binaries/content/assets/Actueel_publicaties/2012/brochure-toezichtskader-po-vo-2012.pdf

Lange, R. de, Schuman, H. & Montesano Montessori, N. (2011). *Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

Meersbergen, E. van, Vries, P. de (2013) *Handelingsgericht werken in passend onderwijs*. Utrecht: Perspectief Uitgevers

Meijer, C., Soriano,V., Watkins, A. (2003). Special Needs Education in Europe. Verkregen van: <http://www.european-agency.org/>

Overveld, K. van (2012) *Groepsplan gedrag*. Huizen: Pica

Petersen, P. (1985) *Het kleine Jenaplan*. Barendrecht: Stichting Uitgeverij Doorbraak.

Shores, E.F., Grase, C.(2008) *Handleiding voor het werken met portfolio's*. Katwijk: Panta Rhei

SLO. (z.d.) Inhoud sociaal-emotionele ontwikkeling. [figuur] Verkregen van: <http://sociaalemotioneel.slo.nl/thema/algemeen/onderwerpen/>

Wolf, K. van der & Beukering, T. van (2009) *Gedragsproblemen in scholen*. Leuven/Den Haag: Acco

Wolf, K. & Siu-Runyan, Y. (1996) Portfolio purposes and possibilities. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, jrg 40, p. 30-38. Verkregen van: <http://fontys.summon.serialssolutions.com/>

BIJLAGE 1: VISIE RONDOM PORTFOLIO OP DE JENAPLANEET.

Portfolio op de Jenaplaneet

september 2012

Op de Jenaplaneet willen gaan werken met portfolio's voor de kinderen. Dat past namelijk erg bij een aantal wezenlijke kwaliteiten van het Jenaplanonderwijs:

1.3. Kinderen worden beoordeeld op de eigen vooruitgang in ontwikkeling.

1.4. Kinderen leren te reflecteren op hun ontwikkeling en daarover met anderen in gesprek te gaan.

Belangrijkste uitgangspunten hiervoor zijn onze visie en missie.

De Visie van (het team van) de Jenaplaneet is:

Elk kind is uniek en doet er toe. Elk kind wil en mag worden die hij ten diepste al is.

Verantwoordelijkheid, (zelf)vertrouwen en samen, zijn daarin onze drijvende waarden.

Met elkaar hebben we vervolgens gesproken over wat voor ons een portfolio dan moet opleveren. We komen tot volgende bedoelingen:

Het portfolio laat zien wat kinderen hebben geleerd, met behulp van bewijsstukken (waaraan kan ik het zien).

Het portfolio laat de ontwikkeling, de groei van het kind zien.

Het portfolio laat zien hoe er geleerd is.

De inhoud van het portfolio is heel divers; het laat de ontwikkeling op alle gebieden zien.

Elk kind is uniek, dus ook elk portfolio.

In het portfolio kan: Wie ben ik, wie/wat wil ik worden?

Wat in het portfolio komt, wordt niet apart/extra gemaakt, maar komt uit wat kinderen al doen.

Kinderen presenteren hun portfolio, aan hun ouders, aan de leerkracht.

Het portfolio is een hulpmiddel om met elkaar (kind, leerkracht, ouders) te reflecteren op de ontwikkeling van een kind.

Elk kind is in beginsel zelf verantwoordelijk voor zijn of haar portfolio; wat wil jij laten zien, waar ben je trots op, wat heb je geleerd, wat is moeilijk, enzovoort.

Het kind blijft steeds eigenaar van zijn of haar eigen portfolio.

We leren kinderen, met behulp van het portfolio, kritisch te kijken naar hun eigen ontwikkelpunten; wat wil ik leren, wat heb ik daarvoor nodig, welke kwaliteiten heb ik.

Het portfolio is aanleiding tot gesprek over de ontwikkeling van het kind.

Het portfolio wordt een mooi herinneringsdocument aan de basisschoolloopbaan van elk kind.

Het portfolio komt in de plaats van het plakboek.

In het portfolio zijn ook de toetsresultaten van de kinderen te vinden.

Dit is de start van een proces van zo'n tweeëneenhalf jaar, waarin we willen komen tot een mooi, functioneel document. Graag nemen we hierin natuurlijk ook de ouders mee; wat is voor jullie belangrijk om terug te zien in dit portfolio. In overleg met de MR en de Oudervereniging zullen we daarom een in de loop van dit schooljaar een meedenkgroep vormen van ouders, die ons hierin feedback en input geven.

BIJLAGE 2: VOORBEELD VAN VRAGENLIJST

Op de Jenaplaneet willen we in het komende jaar graag aan de slag met portfolio's. We willen in het portfolio niet alleen de zaakvakken weergeven, maar ook de sociale ontwikkeling van de leerlingen. Om een portfolio te krijgen dat wordt gedragen door de hele school, willen we graag de mening van ouders, kinderen en leerkrachten horen. In deze vragenlijst kom je eerst vragen tegen over het portfolio in het algemeen. Daarna zijn er vragen over wat u als ouder graag terug wilt zien in een portfolio rondom de sociale ontwikkeling van uw kind. Het beantwoorden van de vragen is anoniem en zal ook anoniem blijven. Wij hopen dat u de vragen wilt beantwoorden.

1. In welke groep(en) zit u kind of kinderen? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Groep 0/1
- ☐ Groep 2/3
- ☐ Groep 4/5
- ☐ Groep 6/7/8

2. Vele mensen hebben wel eens gehoord van een portfolio. Welk beeld heeft u van een portfolio voor uw kind op de basisschool?

- ☐ Het is een map met kunstwerken die het kind heeft gemaakt.
- ☐ Het is een map met verzameling van werkjes die het kind heeft gemaakt.
- ☐ Het is een map met een verzameling van dingen waar het kind trots op is.
- ☐ Het is een map met een verzameling van dingen waar het kind trots op is en waarbij aangegeven wordt waarom het kind er trots op is.
- ☐ Het is een map met een verzameling van dingen waar het kind trots op is, waarbij beschreven is waarom het kind er trots op is en wat het nog zou willen leren.
- ☐ Het is een map waarin de leerling kan aangeven op een lijn wat hij heeft geleerd en dit kan laten zien aan de hand van voorbeelden van dingen die hij heeft gemaakt/gedaan. Daarnaast geeft hij aan wat hij wil gaan leren en op welke manier hij dit wil gaan doen.
- ☐ Het is een map met de resultaten van het kind op de toetsen met daarbij dingen die het kind gemaakt heeft.
- ☐ Ik heb geen beeld bij een portfolio.

3. In een portfolio is de ontwikkeling van een kind te zien. Wie is er verantwoordelijk voor de inhoud van de map?

- ☐ Het kind
- ☐ De leerkracht
- ☐ De ouders
- ☐ Het kind en leerkracht samen.
- ☐ Het kind en ouders samen
- ☐ Het kind en ouders samen
- ☐ Het kind, ouders en leerkracht samen

4. In een portfolio kunnen veel dingen worden gestopt. Van welke vakgebieden zou u graag dingen terug willen zien in het portfolio?

- ☐ Sociaal-emotionele ontwikkeling (bijv. zelfvertrouwen, taakaanpak, samenwerken)
- ☐ Rekenen
- ☐ Lezen
- ☐ Taal
- ☐ Schrijven
- ☐ Gym
- ☐ Project (aardrijkskunde, geschiedenis, biologie)
- ☐ Creatieve vakken (tekenen, handvaardigheid, muziek)
- ☐ Vieringen (weekopening, weeksluiting, vieringen in de stamgroepen)
- ☐ Kringen (leeskring, spreekbeurt en vertelkringen)
- ☐ Anders, namelijk

5. De sociale ontwikkeling de kinderen gebeurt op vele gebieden. Welke gebieden vindt u thuis horen in een portfolio? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Zelfvertrouwen
- ☐ Omgaan met de ander
- ☐ Omgaan met de wereld
- ☐ Omgaan met conflicten
- ☐ Contacten met anderen (kinderen en volwassenen)
- ☐ Inlevingsvermogen in anderen
- ☐ Zelfstandigheid en verantwoordelijkheid
- ☐ Waarden en normen
- ☐ Relaties en seksualiteit
- ☐ Weerbaarheid
- ☐ Omgaan met emoties
- ☐ Spelen met elkaar
- ☐ Anders, namelijk

6. Hieronder staan enkele gebieden die onze nieuwe methode 'Goed voor Mekaar' aanhoudt. Wilt u de onderstaande gebieden scoren van het meest belangrijk, naar minder belangrijk? Hierbij is 1 het meest belangrijk en 6 het minst belangrijk.

- ☐ Hebben van zelfvertrouwen (zelfbeeld, zelfbewuste houding, weerbaarheid)
- ☐ Omgaan met gevoelens van jezelf en de ander.
- ☐ Inlevingsvermogen hebben in anderen
- ☐ Waarden en normen
- ☐ Omgaan met conflicten
- ☐ Relaties en seksualiteit

7. Op welke manier zou u de ontwikkeling van het kind weergegeven willen zien?

- ☐ Door middel van een verhaal.
- ☐ Door middel van een doelen die het kind zou moeten behalen en behaald heeft.
- ☐ Door middel van een lijn waarop aangegeven wordt wat het al kan en nog zou willen leren.
- ☐ Anders, namelijk ...

8. Heeft u nog tips, vragen en opmerkingen, dan kunt u deze hieronder kenbaar maken:

Hartelijk dank voor uw medewerking. We wijzen er nogmaals op dat alle gegevens discreet en anoniem zullen worden verwerkt. De uitkomsten zullen gepubliceerd worden in de Jenakomeet.

Vriendelijke groet,

Team Jenaplaneet